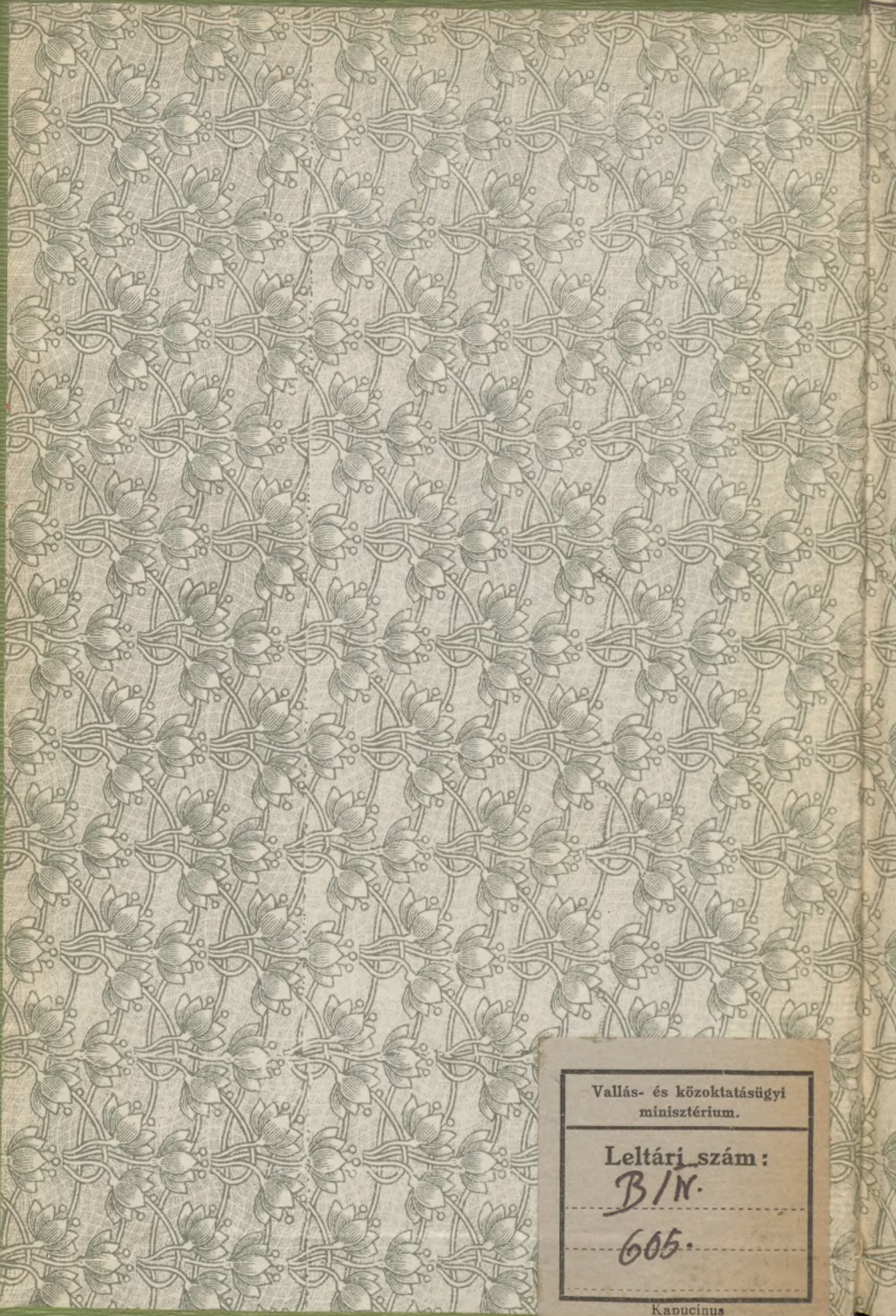

273746

606

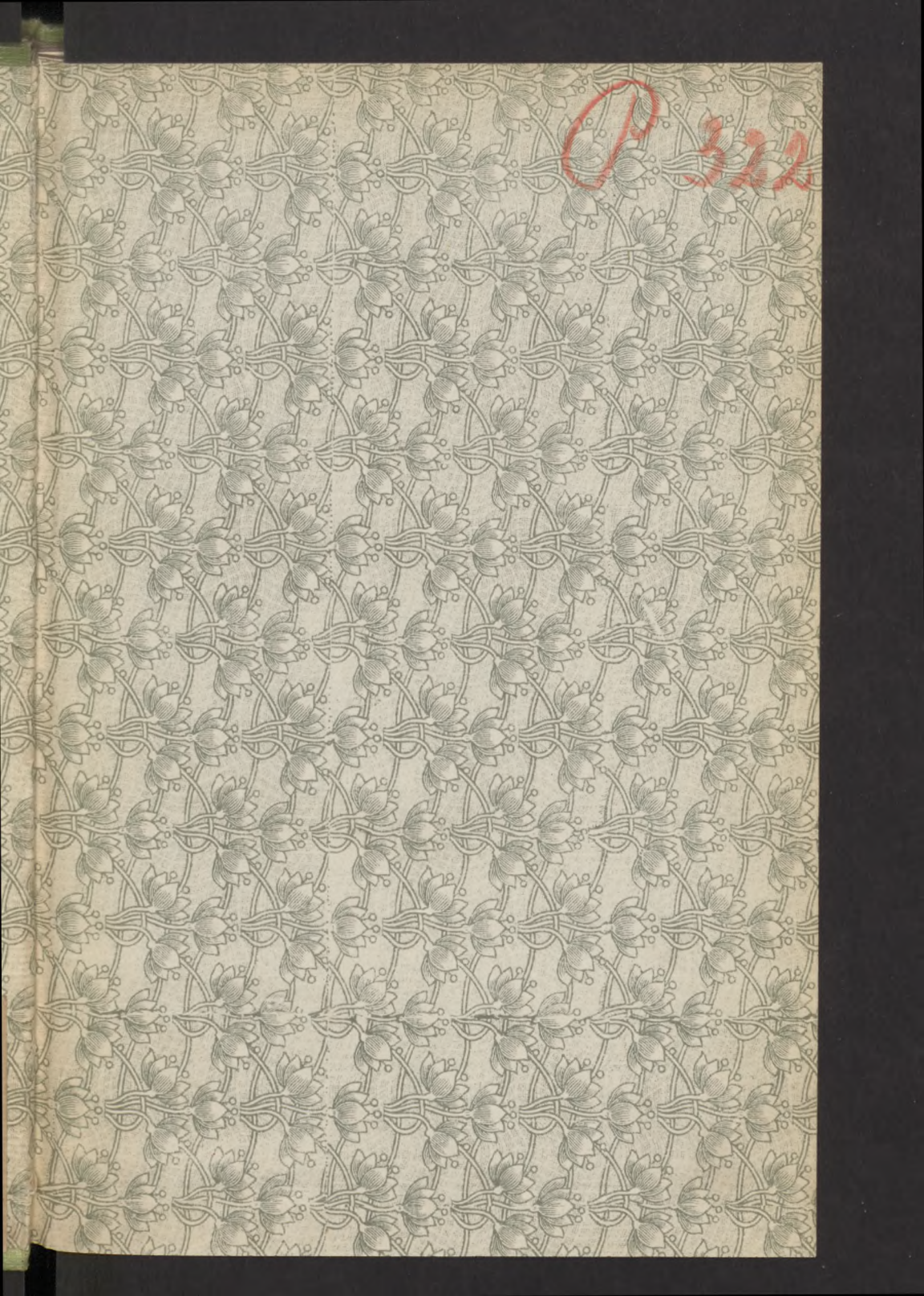
Vallás- és közoktatásügyi
minisztérium.

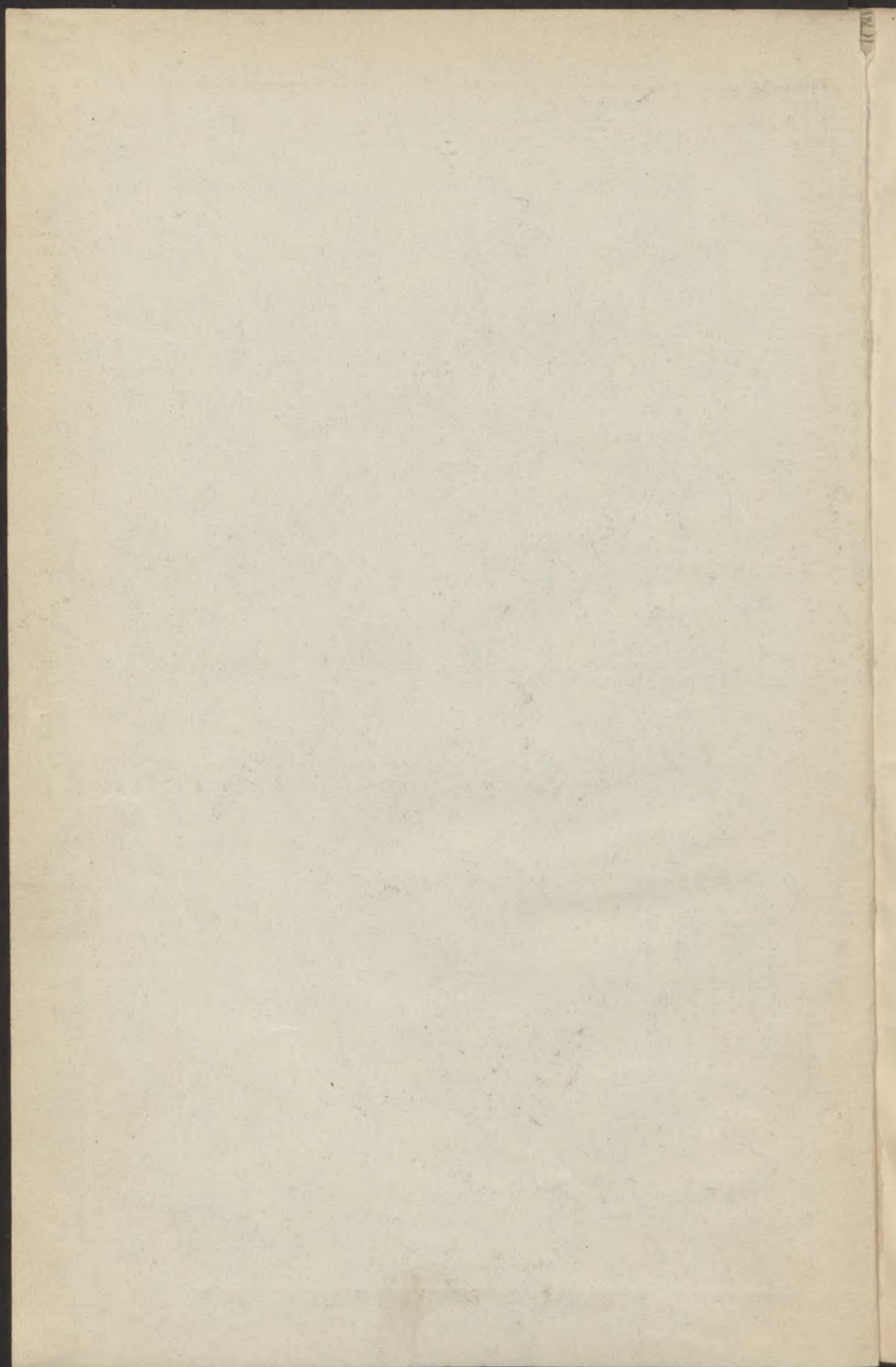
Leltári szám:

B/N.

605.

Kapucinus

P 322

BEVEZETÉS A GYERMEKTANULMÁNYBA

IRTA
MOLNÁR OSZKÁR
A PEDAGÓGIA TANÁRA A KOLOZSVÁRI
ÁLL. TANÍTÓKÉPZŐBEN

36

96.

STIEF JENŐ ÉS TÁRSA KÖNYVSAJTÓJA

273746

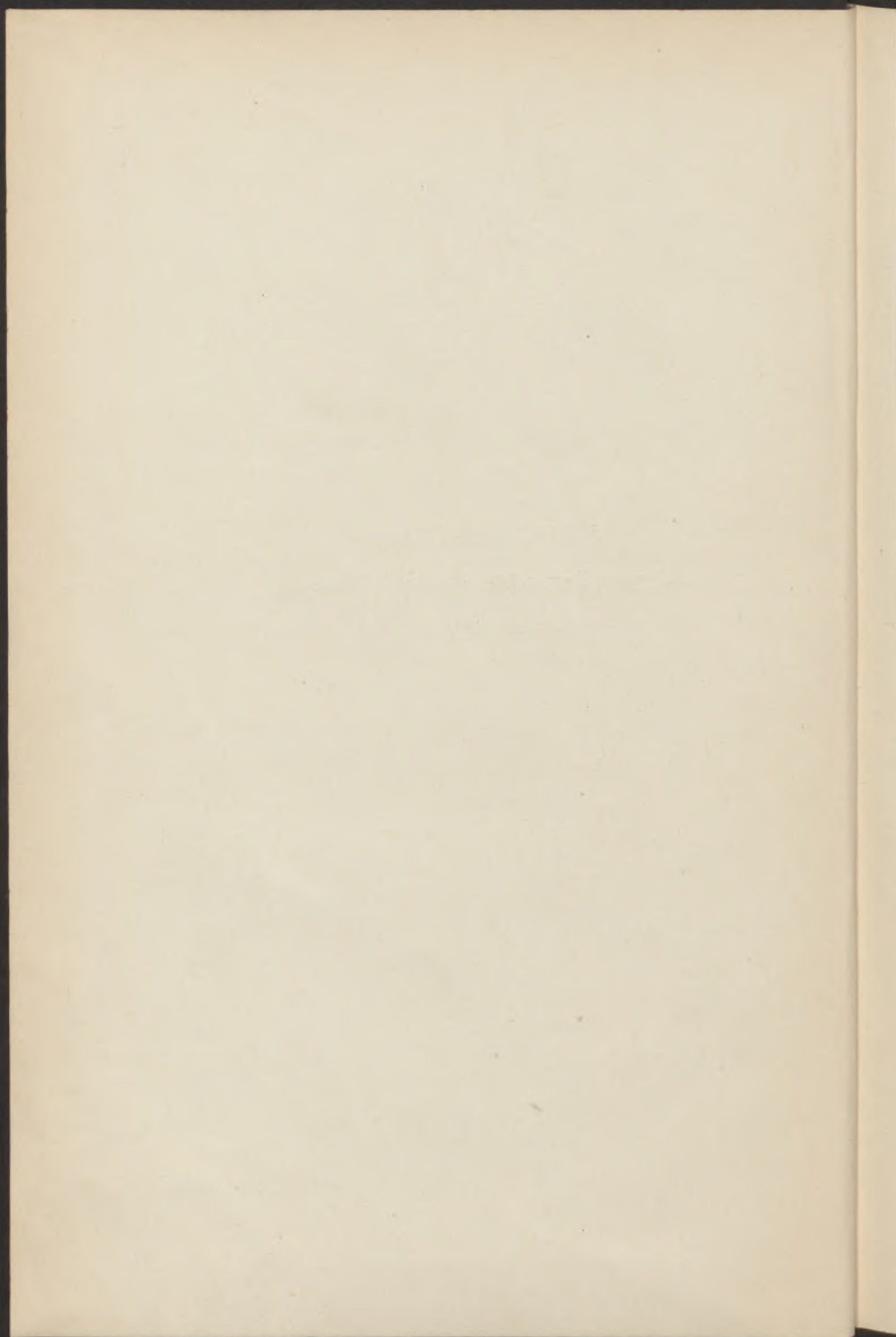
OPSL. SZ.	NYVTÁR
N	
1955	19 ... SZ.

M. KIR. VALLAS- ES KÖZOKTATÁSI MINISZTERIUM KÖNYV # 1		
Letta: 1914	S. A. S. 1011 F	
tétele	esapoort-	sof-
1914 10 10 11 12 13 14		
1300	T/b-1	10

NAGY LÁSZLÓNAK,
a „Magyar Gyermektanulmányi Társaság”
megteremtőjének.

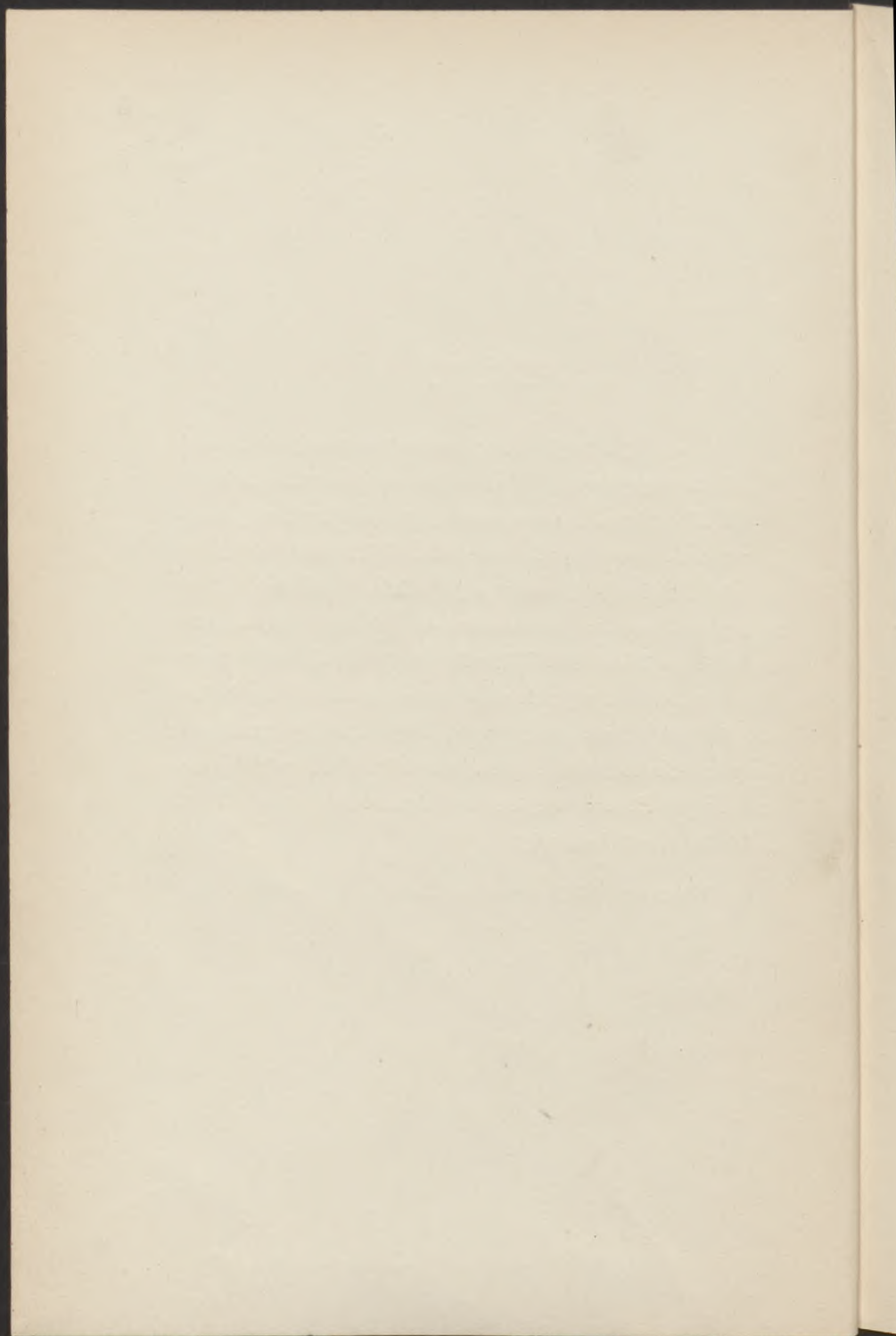

ELŐSZÓ.

A pedológia napjainkban nagy népszerűségnek örvend. Nálunk is nagy a vele foglalkozók s még nagyobb az iránta érdeklődők száma. Dacára ennek, gyermektanulmányi irodalmunk elég szegénynek mondható. Ezért gondoltam, hogy egy rövid tájékoztató, mely a pedológia fogalmára, történetére, módszereire, felosztására és jelenére terjed, nem lesz egészen felesleges. Többször hangoztatták, hogy pedagógiai irodalmunk egyoldalun a német szakirodalom hatása alatt áll. Az olvasó látni fogja, hogy csekély munkámat főképp francia források alapján írtam. Meg kell még jegyeznem, hogy e *Bevezetés* egész terjedelmében először a „Család és Iskola”-ban jelent meg.

Kolozsvárt, 1913 november hó

M. O.

rendkívül nagy, amelyek részben a beteg gyermek ápolására, részben a betegségek megelőzésére alakultak. Az iskolai higiéné ma már hosszas fejezetekben foglalkozik az iskolásgyermek egészsége megvédelmezésének módjaival és eszközeivel. Melegen érdeklődik tehát a gyermek iránt a szociálpolitikus, az emberbarát, a kriminalista, az orvos. De a legtöbbet és a legbehatóbban foglalkozik a gyermekkel, akit legfőképpen kell említenünk, a nevelő, a pedagógus.

A nevelők, a pedagógusok is más szemmel nézik ma már a gyermekeket. A gyermekekkel való foglalkozásukban új eszközök és új utbaigazítások segítik őket. Mindezeket egy új ismeretkörből kapják, melyet gyermektanulmánynak nevezünk.

Mi a gyermektanulmány? A gyermektanulmány a pedagógiának egészen új, a fiatal tudományok minden bájával és varázsával, de egyúttal minden fogyatkozásával bőven felruházott része. A pedagógia széles területén ujabban sok új fogalom bukkant föl, amelyek mind még tisztázásra szorulnak. A gyermektanulmány is ezek közé tartozik. Fogalma nincs véglegesen tisztázva. Nincs egy olyan egységesnek elfogadott definíciója, mint a fizikának, kémiának vagy akár a történelemnek. Emellett maga is igen sok új műkifejezést és újabb fogalmat rejteget, amelyek mind megvilágításra várnak.

Elnevezésében sem találunk mindenkor és mindenütt szigorú egyöntetűséget. Az amerikaiak és angolok *child study*-nak, a franciák *étude de l'enfant*-nak nevezték el. A németeknél *Kinderpsychologie*, *Kinderseelenkunde*, *Kinderforschung* elnevezések terjedtek el. Ujabban azonban mind szélesbörű használatra kapott a *pedológia*

elnevezés. E nevét az amerikai származású, de tanulmányait a jenai egyetemen folytató Chrismantól nyerte, aki 1896-ban megjelent értekezésének ezt a címet adta: *Paidologie*.¹

Ha e görög szó ethimológiai értelmét nézzük (paidos, gyermek és logos, tudomány), azt kell mondanunk, hogy sokkal jobb, alkalmasabb az új disciplina megjelölésére, mint a németeknél használt „gyermekpszichologia” elnevezés. A francia szakirodalomba Blum vitte be az új elnevezést és azóta a német, a belga, a mi és a más nemzetek pedagógiai irodalmában mindinkább a pedológia szóval szokás jelölni a gyermekről szóló tudományt.

A baj csak abban van, hogy a pedológia szónak a jelentése nincs pontosan és egyetemesen meghatározva. Sokan mást és mást értenek a pedológia alatt. Vannak és pedig igen sokan, akik nem tesznek különbséget pedológia és kísérleti pedagógia között. Vannak, akik lelkesedéssel hirdetik, hogy a pedológia a tudományos pedagógia, a jövő pedagógiája. A tudományos alatt nyilván a kísérleti vagy pozitív pedagógiát kell érteni. Így tesz V. Mirguet is, aki munkájának egyenesen ezt a címet adta: *Pedológia vagy tudományos pedagógia*.² Aki ezekkel tart, az nyilván nem fogja a pedológiát külön, önálló tudománynak tartani. Az előtt a pedológia nem egyéb, mint a pedagógiának egy új formája, avagy egy része.

A gyermektanulmányozók egy másik nagy tábora

¹ *Paidologie*. Entwurf zu einer Wissenschaft des Kindes. Inaug. diss. Jena. 1896.

² *La Pédologie ou Pédagogie scientifique*. Huy, 1905.

ellenben meggyőződéssel hirdeti, hogy a pedológia új és önálló tudomány. Ezek szerint tehát gyermekre vonatkozó tanulmányokat végezhetünk tekintet nélkül azok alkalmazására. Hogy aztán az ily gyermektanulmány által felderített ismeretek a tanítás és nevelés gyakorlatában útbagazítást adnak, az a pedagógia és a pedagógusok szerencséje. Innen a szoros összefüggés, amely pedagógia és pedológia között van. De mind-ebből nem következik, hogy a kettő azonos s hogy a pedológia nem külön független stúdium.

A nagy zavarból, amely a pedológia fogalma és meghatározása körül támadt, az sem fog kisegíteni, ha e stúdiumnak bármelyik legtekintélyesebb művelőjéhez fordulunk. Ioteyko pl. egyszerűen azt mondja, hogy a pedológia a gyermek kísérleti tanulmánya: la pédologie est l'étude expérimentale de l'enfant. Egy másik helyen hozzáteszi, hogy a pedológia oly tudomány, amely más tudományok által összegyűjtött adatokból merít s azokat alkalmazza. Olyan, mint a higiéné. Adatokat szolgáltat neki a fiziológia, a pszichológia és a patológia. A pedológusnak ezért otthonosnak kell lennie ezen tudományok különböző részeiben, de még sem szabad csak pszichológussá, fiziológussá vagy patológussá sülyednie. Így ír Ioteyko. Más és egymásnak sokszor ellentmondó meghatározásait kapjuk a pedológiának, ha Binet, Claparède, Meumann vagy az angol és amerikai gyermektanulmányozók műveit forgatjuk.

Két út áll előttünk, hogy a sokszor ellentétes nézetek között valamelyes eredményre jussunk. Hogy mi a pedológia, azt vagy úgy tudjuk meg, hogy a legkiválóbb pedológusok meghatározásait sorra vesszük,

egymással egybevetjük s keressük a valamennyiüknél meglevő közös vonásokat. Ekkor az összehasonlítás lesz az út, amely célhoz vezet. A másik és egyszerűbb módja tájékozódásunknak, ha áttekintjük a pedológia történetét. Ez esetben a fejlődés, a történelmi menet lesz az, amely úgy-ahogy a pedológia fogalmát előttünk tisztázni fogja.

A történelmi áttekintés, tudjuk, kitűnő módja a fogalmak magyarázásának. A tudományok története nemcsak érdekes, de főképp tanulságos és megértető. Különösen a szellemi tudományokban, ahol a fogalmakat nem lehet érzéki úton megérteni, látszik a történelmi tárgyalás termékeny és célravezető ismeretközlési módnak. Tapasztalatból tudjuk, gyakran átéltek, hogy ha valamely fogalom történelmi fejlődését tárták elénk, a fogalmat megértettük. A pedológia történetének rövid vázolója tehát azzal kecsegtet bennünket, hogy e stúdium igazabb megértéséhez közelebb juttat.

A pedológiának nem hosszú a története. A szülők, nevelők és tanítók ugyan mindenkor ismerték a gyermeket, de ez az ismerés nem volt tudományos jellegű. A régebbi pedagógiai törekvések között volt nem egy, amely hangoztatta a gyermek megfigyelésének szükségességét. A jezsuitákban pl. meg volt a törekvés, hogy megismerjék tanítványaik egyéni tulajdonságait és értékét. Foglalkozása e megismerésnek, hogy nem volt módszeres, tervszerű. A XVIII. században a legtudatosabban Rousseau és németországi tanítványai, a filantrópisták hirdették a gyermekmegfigyelés szükségét és fontosságát.¹

¹ Rousseau a többek között egy helyen ezt mondja: „Nagyon kíváncsi volna, ha valamely értelmes író a fölött adna

E század vége felé divatba is jöttek és a XIX. században sokáig szokásban maradtak a gyermekbiográfiák és az autobiográfiák. Ezek tárgyalási módja azonban s az út, amellyel a gyermekre vonatkozó adatokat összegyűjtötték, nem emelkedett túl a dilletáns kedvtelés határain. Ezen időknek a gyermekkel foglalkozó munkái közül előnyösen kiválik egy német fizikusnak, Tiedemannak 1787-ben *Beobachtungen über die Entwicklung der Seelenfähigkeiten bei Kindern* (A gyermekek szellemi képességeinek fejlődésére vonatkozó megfigyelések) címen megjelent munkája. E művet méltán tekinthetni a gyermekpszichológia legelső termékének. Alkalmas lett volna a gyermekmegfigyelés terén egy, az eddiginél tudományosabb irány megindítása. A pedagógia fejlődése azonban más utakra terelődött. Tiedemann munkája sokáig teljesen ismeretlen maradt. Herbart fellépése ugyanis a XIX. század első felében elterelte a pedagógusok figyelmét a gyermekről. Elméleti pedagógiai problémák, diaktikai és methodikai kérdések foglalták el a főhelyet. Helyesen jegyzi meg Wessely, hogy abban, hogy a XVIII. század végén megindult virágzó gyermektanulmány megszakadt, Herbartnak és a tudományos jellegű pedagógia fejlődésének is van része.¹

A fiziológia hatalmas arányú fejlődése néhány évtized múlva ismét a gyermekre irányította a fizioló-

útbaigazító újmutatásokat, hogy mikép kell a gyermekeket megfigyelni. E mesterség elsajátítása a legnagyobb horderejű volna, pedig szülők és tanítók még első elemeivel sem bírnak.“ (Emil. 212. l. Führer Ignác fordítása.)

¹ Wessely Ödön dr.: *A modern pedagógia útjain.* 90. l.

gusok és orvosok figyelmét. Eleinte az újszülöttek fizikai élete, érzékszerveik és mozgástünetük fejlődése foglalkoztatta őket. Ez a foglalkozás lassankint áterjedt a lelki jelenségek megfigyelésére is. A gyermekpszichológia nagyarányú kifejlődésének ezekben a megfigyelésekben kell keresni az alapjait. E megfigyelések első összefoglaló kifejtését a kitűnő francia fiziológustól s pedagógiai írótól, Péreztől kaptuk. Munkája: *Les trois premières années de l'enfant*. (A gyermek három első éve) 1878-ban jelent meg. E munka nem pusztán időrendi elősorolása a megfigyelt jelenségeknek, de iparkodik azok fejlődését is feltüntetni. Igen fontos határkövet jelent a gyermekpszichológia történetében az 1881. év. Ekkor jelent meg a német Preyer munkája: *Die Seele des Kindes* (A gyermek lelke). Preyer e munkában, Péreztől teljesen függetlenül, csudás részletességgel írta meg a gyermek lelkének fejlődését. Három évi rendkívül gondos megfigyelés eredménye e munka. Preyer ugyanis 3 éven keresztül naponta háromszor, meghatározott órában tanulmányozta gyermekét.¹ Így jött létre a gyermeklélektannak első, pontos megfigyeléseken nyugvó rendszeres kifejtése. E munka nagy lendületet adott a gyermekkel való foglalkozásnak. A pedagógusok a rég várt, a türelmetlenül keresett pedagógiai pszichológiát vélték benne felfedezni. Az atyák és anyák lélekzetfojtva lesték gyermekeik lelki nyilvánulásait s róluk naplót, pontos feljegyzéseket vezettek. Gazdag és változatos irodalom fejlődött ki. Elterjedt a pontos megfigyelés, melynek rávillanását semmi

¹ Dr. H. Bouquet: *L'Évolution Psychique de l'Enfant*. Paris, Bloud et Cie. 1909. 2. l.

el nem kerülhette. A gondos megfigyelésnek sok pontos adat lett az eredménye. Valóságos lajstromok keletkeztek, amelyekben napról-napra, óráról-órára, sőt percről-percre fel voltak tüntetve a megfigyelések, úgy, hogy ezekből pontosan meg lehetett állapítani, hogy a lelki életnek ilyen, vagy olyan nyilvánulása mely időben jelentkezik először. Mikor jelenik meg a csecsemő ajkán az első mosoly, mikor nyúl a tárgyak után, mikor kíséri szemeivel először a fényforrást? stb. stb. A gyermek lelki életének ilyen megfigyelései fényt derítenek a lelki élet kezdeteire, a tudat természetére és a pszichológia egy új ágának, a genetikus vagy evolúciós pszichológia megfogalmazásának és kifejtésének lettek az okozói.

Látni való, hogy a gyermekpszichológia az újszülöttek megfigyelésével kezdődött és kutatási területét illetőleg sokáig csupán a 3 éves korig terjedt. Munkakörének kiszélesítését és gyermektanulmánnyá, pedológiává való kifejlődését az általános pszichológiának páratlan felvirágzása tette lehetővé.

Ismeretes, hogy a modern pszichológia az utolsó 35 évben született meg. Fejlődésének csak a legfontosabb vonásaira van itt szükségünk. Tudott dolog, hogy a régi pszichológia telve volt metafizikai elemekkel és csupán megfigyeléseken épült fel.

A pszichológia fordulását a múlt század közepére tehetjük. Ez időtájt honosítja meg Weber, német fiziológus a kísérletezést a pszichikai tünetmények kutatásában. Megindult a kísérleti pszichológia. Első korszakát Weber és Fechner, azután Wundt és iskolája képviselik. Legnagyobb tettük, hogy a rendkívül bonyolult

lelki tüneteményeket fölbontották, s az *érzetekben* felfedezték a legelemibb lelki jelenséget. Beható vizsgálat alá vették azt a viszonyt, amely ezen legelemibb lelki tünetemények ereje és az őket előidéző változások, az ugynevezett ingerek között van. Vizsgálataik összessége alkotja a pszichofizikát. Munkásságuk fontosságát mutatja, hogy a pszichológiában quantitativ törvényeket fedeztek fel, vagyis a lelki élet egyes tüneteményeinek megismerését a természettudományi ismeretszerzést megközelítő biztosságuvá tették.

A kísérleti pszichológia másik területe a pszichometria. Eddig a lelki tüneteményeknek az intenzitását mérték, most az idejét, tartamát mérik. Ez a mérés eleinte az egyszerű reakciók gyorsaságának kiderítésére szorítkozott, majd megállapítják a képzetek társulásának, az ítélésnek, az összetett reakcióknak az idejét. Az egyszerű lelki tünetemények idejét a másodperc ezredrésnyi pontosságával tudják mérni, az összetettebb tünetemények körében azonban ez már nem történhetik finom pontossággal. — Hosszu időn keresztül az volt a nézet, hogy a kísérleti pszichológiai vizsgálódásnak csak e két területen lehet mozognia. Mosso feltárta a harmadik területet, amelynek kikutatása a fiziológiai pszichológiát eredményezte. Észrevette ugyanis, hogy a lelki folyamatok mérhető változásokat idéznek elő a fiziológiai folyamatokban. Így a gondolkozás, érzés és akarás tüneteményei változásokat támasztanak a vérkeringésben, lélekzésben, idegállományban, izomerőben stb. E változások grafikus módon mérhetők.

A kísérleti pszichológiai vizsgálatokra tömérdek laboratórium keletkezett. Amerikában több és tökéle-

tesebb laboratóriumot állítottak fel, mint Európában. A laboratóriumokban megkezdett kutatásokat azután folytatták az iskolákban és kiterjesztették a bonyolultabb lelki jelenségekre. Megvizsgálták a tanulók emlékezetét, figyelmét, képzeletét, absztraháló képességét stb. Így szélesíti ki a gyermekpszichológia a maga munkaterületét: a kisgyermek megfigyeléséről átmegy az iskolásgyermek tanulmányozására. Kutatásaihoz ha kellenek is apparátusok, az igen egyszerűek is megfelelők. Ami pontatlanság ebből származik, azt kiigazítja az adatok igen nagy száma. A kutatás kollektív és individuális módon folyik. A kollektív kísérletek területe az egész osztály, az individuális vizsgálódásra külön szoba kell, ahová a kísérletező egyenkint, kettőssel vagy a szükséges csoportokban szólítja a tanulókat. Látni való, hogy a gyermekpszichológia már nem elégszik meg azzal, hogy a gyermek lelki életének általános rajzát adja, hanem az *egyes* gyermekek, tehát az individuumok tanulmányozására is kiterjeszkedik. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy minden egyén lelki mivoltának teljes és pontos leírásában látja feladatát. Nem ilyen pszichografiák megállapítása a végső feladata. Azt akarja kideríteni, hogy a lelki folyamatok mint változnak egyénenkint. Az egyesek közötti pszichikai differenciák kiderítése az igazi célja. És e különbözőségekből is lehetnek egyezések, így támadnak a különböző típusok. Az ezekről szóló elméletet sokan már külön typológiának nevezik. A pszichológiának azt az ágát pedig, mely az egyeseket veszi vizsgálat alá Binet és Henri individuális pszichológiának nevezték el, Heymans speciális pszichológiának. Ezen elnevezé-

seket kiszorította W. Stern differenciális pszichológia kifejezése.

Mindezen ismeretágak a gyermek lelki életének normális folyását tárgyalják. A lelki életnek azonban vannak hibái, kóros elváltozásai, gyöngeségei is. Ezek után sokszor világosabban lehet megismerni a lelki élet mibenlétét bármilyen kísérleteknél. A gyermeki lélek gyöngeségeit, hibáit a patológia tárgyalja. A patológia felvilágosításait a pedológia nem nélkülözheti.

Ezek mellett a gyermekre vonatkozó ismereteink igen fogyatékosak, ha csak a lelki életét tanulmányozzuk. Ismernünk kell szervezetét, annak fejlődését is. Igaz, hogy a fiziológiai lélektan is foglalkozik már ezzel. Ez a foglalkozás azonban egyoldalú, mert az organizmussal és az élettani folyamatokkal csak annyiban foglalkozik, amennyiben azok pszichikai változásokkal kapcsolatosak. Részletesen és tudományosan az antropometria írja le a gyermekek, tanulók testének fejlődését. A gyermektanulmány értékes felvilágosításokat nyer ma már az antropometriától. Az antropometriamérések és vizsgálódások ma már fontos részét alkotják a pedológiának.

Hasonlót kell mondanunk a higiéneről is. E tárgy az utóbbi évtizedekben rendkívül felvirágzott. A gyermekkel és az iskolával való vonatkozásai majdnem megszámlálhatatlanok. A pedológia sok, a gyermekre vonatkozó adatot, felvilágosítást fog nyerni a higiénetől.

Mindezekből láthatjuk, hogy a pedológia nem pusztán lélektani tanulmány. A pszichológia különböző ágai, a patológia, fiziológia és a higiéne azok a főbb tárgyak, melyeknek a gyermekre vonatkozó adatait ipari

kodek rendszeres egészszé összefűzni, hogy lehető hű képet adjon a gyermekről. A pedológia tehát eklektikus jellegű tárgy. Különböző tudományok területéről gyűjti adatait. Ez adatok mind abban találkoznak, hogy a gyermekre vonatkoznak. Ez a vonatkozás egyesíti őket külön tárggyá, gyermektanulmánnyá. Így fogva fel a pedológiát, könnyen beláthatjuk, hogy az nem gyermekpszichológia. Több ennél. A gyermekpszichológia neki csak egyik része. És nem szabad a pedológiát összevarnunk a kísérleti pedagógiával sem. E nevet Németországon adták a pedológiának. Nem tekintve azt a különbséget, ami e két stúdium céljában van, a pedológia sokkal tágasabb körű tárgy, mert a gyermeki élet összes vonatkozásaira kiterjed.

A pedológiának a művelt világon mindenütt lelkes hívei, buzgó munkásai akadtak. Mindenfelé folyóiratok indultak, munkák jelentek meg, társaságok alakultak, a gyermektanulmányozást tűzve ki céljokul. Egyes országokban munkák és folyóiratok jelzik az új tanulmány hódítását, másokban meg előbb társaságok alakulnak, melyek azután folyóiratokat indítanak. Claparède ad rövid áttekintést a gyermektanulmányozás terén kifejlett munkásságról.

Az éjszakamerikai Unió volt talán az első állam, ahol a gyermekpszichológiát szélesebb körű gyermektanulmánnyá fejlesztették. A törekvések középpontjában a worcesteri Clark-egyetem áll, az Egyesült-Államoknak ez a kifejezetten pszichológiai és pedagógiai tudományokat művelő egyeteme. Rektora, Stanley Hall Amerikának ma is legkiválóbb pedológusa. A Clark-egyetem ped. szemináriumából indult ki az amerikai gyermektan-

nulmányi törekvéseknek ma is legjobb folyóirata, melynek címe *The Pedagogical Seminary*; szerkesztője S. Hall. E folyóirat az egész világon folyó gyermektanulmányi mozgalmakat figyelemmel kíséri. Érdekes intézménye az egyetemnek a Gyermektanulmányi Intézet, mely speciális könyvtárával és kis múzeumával kizárólag a pedológia céljait szolgálja. Ez utóbbi csak alapja a megalkotandó és nagyszabásúnak tervezett gyermektanulmányi múzeumnak, mely lehető teljes gyűjteményét tartalmazza majd a ped. kutatás céljait szolgáló műszereknek, képeknek, a nyelvtanítás és a szemléltető oktatás céljait szolgáló anyagoknak, játékoknak, mappáknak, diagrammoknak, mozgófénykép-filmeknek, fényképeknek stb.¹ Az Egyesült-Államokban keletkezett 1893-ban az első gyermektanulmányi társaság, a *National Association for the study of children*. Ennek is Stanley Hall az alapítója. A következő években több hasonló társaság alakult; a pedológia hívei megszorodtak. Érdekes, hogy az új iránynak legnagyobb ellenségei is itt támadtak: William James és Münsterberg, akik — amint azt alább, a módszerekről szólva, kimutatjuk — nem is egész jogtalanul, a gyermektanulmányozásnak Amerikában elterjedt módszere miatt keltek ki a gyermektanulmány ellen.

Az Amerikában megindult mozgalomnak a többi országban is visszhangja támadt. Angliában mihamar megalakult a *Child Study Association*, mely *The Paidologist* címen mindjárt folyóiratot is indított. Az angol pedológusok közül, mint legkiválóbbat, J.

¹ Bolgár Elek: *A Clark-egyetem jubileuma*. Új Élet. VIII, évf. 718—21. l.

Sully-t kell említenünk, kinek *Tanulmányok a gyermekkorról* c. alapos munkája már 1895-ben megjelent.

Franciaországban a gyermektanulmány útját Taine, Pérez, Compayré, Queyrat munkái előkészítették. Főképp azonban Binet adott annak hatalmas lendületet s egyúttal az amerikai és angol kutatási iránynál exaktabb, pontosabb eredményekre vezető irányt. Dolgozatainak és munkáinak nagy száma az általa 1896-ban alapított s ma is fennálló *Année psychologique* c. évkönyvben és a *Bibliothèque de Psychologie et de Pédagogie* c. vállalatban jelent meg. A francia gyermektanulmányi társaságot (*Société libre pour l'étude psychologique de l'Enfant*) a franciák egy másik nagy pedagógusa, Buisson alapította 1900-ban. A nagyrészt tanítókból alakult társaságnak oly kiváló vezetői voltak, mint Ribot, Bérodez, Binet. Munkálatairól évi jelentései adnak számot. Kitűnő szolgálatot tett a francia gyermektanulmányozásnak az a laboratórium, melyet Binet 1905-ben Párisban a Grange-aux-Belles-utcai elemi iskolában szervezett. Vaney igazgató, dr. Simon orvos és több tanító közreműködése mellett számos kísérleti tanulmányt végzett itt Binet. Nagyrészt ezekből származtak kitűnő munkái és köztük is a legkitűnőbb, összefoglaló műve: *Modern ideák a gyermekről*.

Hogy Németország nem maradt hátra a gyermektanulmányozás terén, könnyen gondolható. Az amerikaiak mellett épen a németek tettek a legtöbbet e téren. Németországon folyóiratok vezetik be a mozgalmat. Az első folyóiratok közül való a *Die Kinderfehler*, mely a gyermeklélek abnormitásainak vizsgálá-

tával foglalkozott, de ma már *Zeitschrift für Kinderforschung* a címe és a pedológia egész körét felöleli. Schiller, Ziegler és Ziehen 1897-től *Sammlung* címen gyűjteményes vállalatot indítottak, melyben főképp ped.-pszichológiai dolgozatok jelentek meg. Említést érdemel a Kemsies szerkesztette *Zeitschrift für pädagogische Psychologie* (1899 óta) és a Brahn irányítása alatt álló *Pädagogisch-psychologische Studien* (1900 óta), melyekben számos, a pedológia körébe vágó cikk látott napvilágot. Hiányos lenne még ez a rövid elősorolás is, ha az újabb orgánusok közül nem emlitenők Meumann folyóiratát, a *Zeitschrift für experimentelle Pädagogik*-ot, melyet a híres pedológus Brahn, Scheibner és Gaudig közreműködésével szerkeszt. A jelen évben még két folyóirattal szaporodott a német gyermektanulmányi lapok száma, ezek: *Fortschritte der Psychologie und ihrer Anwendungen*, szerkeszti Peters és Marbe; *Archiv für Pädagogik*, szerkeszti Brahn és Döring. A német gyermektanulmányi társaság *Verein für Kinderpsychologie* néven Berlinben alakult 1899-ben. Első elnöke Stumpf volt. Hogy Németországban milyen széleskörű mozgalmat váltott ki a pedológia, bizonyítja az is, hogy már 1906-ban a német gyermektanulmányozók megtarthatták Berlinben az első országos kongresszust. Hosszabb-rövidebb munkákban is rendkívül gazdag a német irodalom. E helyen meg kell elégednünk a legkiválóbb szerzők nevének a megemlékezésével; ilyenek: Groos, Griessbach, Ebbinghaus, Kemsies, Lobsien, Kräepelin, Ament, Stern, Meumann, Brahn és mások.

Rendkívül kedvező talajra talált a gyermektanul-

mányozás Belgiumban. Két társaság is alakult művelésére, az egyik 1902-ben Anversben: *Algemeen paedologisch Gezelschap*, a másik Pedotechniai Társaság (*Société de pédotechnie*) néven 1906-ban Brüsszelben. Ez országban két igen kiváló művelője van a pedagógiának és pedig Schuyten és az orosz származásu Ioteyko kisasszony. Ez utóbbi alapította az elmúlt év őszén Brüsszelben a Nemzetközi Pedológiai Fakultást, amelyről más helyen részletesebben szólunk. Schuyten pedig 1899-ben Anversben pedológiai laboratóriumot szervezett. Az itt végzett kutatások eredménye a *Paedologisch Jaarboek*-ban jelent meg. Ezen szervező munkásságon kívül mindketten a szakirodalomban is kitűnő nevet vívtak ki maguknak.

Olaszország az eddig tárgyalt országoknál kissé hátrább maradt. Mosso, Marro, Paola Lombroso és Ricci munkáin kívül alig jelent meg figyelemreméltóbb mű. Pedológiai társaság tudunkkal még nem alakult. Ferrari *Rivista di Psicologia applicata alla Pedagogia* címmel kitűnő folyóiratot indított, amely jó szolgálatot tesz az ügynek. Említést érdemel Ugo Pizzolinak a kezdeményezése, aki az igazgatása alatt álló milanoi tanítóképzőben kísérleti ped. intézetet szervezett, s a benne végzett kutatásokat közreadta.

Igen szép eredményeket ért el a gyermektanulmányozás terén Oroszország.¹ A mozgalom itt eleinte meglehetősen el volt szigetelve. A kormány semmit sem tett érdekében. A társadalom is nehezen melegedett

¹ Répay Dániel: *A gyermektanulmányozás Oroszországban*. A gyermek. VI. évf. (1912.) 195—202 és 261—275. l.

fel. Annál nagyszerűbb tevékenységet fejtettek ki egyesek. Köztük is Necsajevé a legtöbb érdem. A pedológia körébe tartozó csaknem minden intézményét Oroszország neki köszönheti. Ő teremtette meg 1901-ben Pétervárott, a katonai intézetek múzeumában az első kísérleti pedagógiai és lélektani laboratóriumot és pedig kifejezetten pedológiai célokra. Ugyanezen évtől kezdve e laboratóriumban és Oroszország más városaiban több tanfolyamot tartott pedagógusok és szülők számára. Nagy szerepe volt az 1908-ban ugyancsak Pétervárott alapított Pedagógiai Akadémia keletkezésében, melyen 1909-től megkezdte a pedagógiai pályákra készülő hallgatóknak a gyermektanulmányozásban való rendszeres kiképzését. Necsajev buzgólkodása folytán alakult meg 1910-ben a pétervári Kísérleti Pedagógiai Társaság, amely a gyermektanulmányozásnak a társadalom körében való elterjesztését tűzte ki céljául. *Experimentálnaja Pedagogika* címen hivatalos közlönye is van a társaságnak. Ujabban mind több lap kezd gyermektanulmányi kérdésekkel foglalkozni; különösen azonban kettőt kell említenünk, ezek: a *Russzkaja Skola*, a legnagyobb orosz ped. folyóirat és a *Vjesztnik Voszpitanija*. Nagyon érdekes intézménye Oroszországnak a Pedológiai Intézet, melyben születésüktől kezdve tudományos apparátusok segítségével tanulmányozzák a gyermekek testi és lelki életének fejlődését. Az intézetet 1909-ben Bechterev orvostanár alapította a szentpétervári ideglélektani intézettel kapcsolatban. Necsajeven és Bechtereven kívül, kiválóbb pedológusok: Szikorszkij, Rumjancev, Rossolimo, Cselpanov. Hogy ujabban mennyire felvirágzott

Oroszországban a gyermektanulmány, semmi sem mutatja jobban, mint az, hogy 1911 elején az orosz gyermektanulmányozók már kongresszusra gyűlhettek össze pedológiai kutatásaik eredményeinek megvitatása céljából. Ez volt (a németekét már előbb említettük) a második, országos jellegű gyermektanulmányi kongresszus.

Elterjedt a gyermektanulmányozás Ausztriában, Svájcban is. Az ausztriai gyermektanulmányozási társaság (Oesterreichische Gesellschaft für Kinderforschung) 1906-ban létesült.

Svájcban Claparède a legkiválóbb művelője. Neve különben messze túlterjed országa határain. Nem csupán irodalmi munkássága, agilitása, előadásai tették ismertté, de kiváló szervező képessége is. Főképp az ő kezdeményezése teremtette meg a genèvei Rousseau-Institútetet, amelyről más helyen szólunk.

A balkáni államok közül Bulgária és Szerbia mutatott nagyobb érdeklődést a pedológia iránt. Utóbbi országban Belgrád székhellyel 1906-ban alakult is egy gyermekpszichológiai társaság.

Az Európán kívül eső országok közül Argentínát és Japánt kell említenünk, mint amelyekben szintén élénk pedológiai mozgalmak keletkeztek. Különösen a japánok tevékenysége figyelemre méltó. Pedológiai társaságuk, mely Tókióban székel, mintegy 25 éves és tagjainak a száma meghaladja az ezret. Működéséről folyóirata (*Jido Kenkyu*) ad számot. Lelkes elnöke Motora professzor.

A pedológia állását a különböző országokban feltüntető ezen kép bizonyára nem volna teljes, ha röviden

nem vázoló a hazai mozgalmakat is.¹ Hazánkban ma már élénkebb érdeklődés mutatkozik a gyermektanulmányozás iránt, mint Európa bármely országában. Tanítók és tanítóképző-intézeti tanárok voltak az elsők, akik a múlt század utolsó éveiben a gyermekpszichológiával foglalkozni kezdtek. Így 1898-ban megjelent Pethes J. munkája: *Psychologia a gyermekszobában*, 1899-ban Donner Lajos könyve: *A gyermek értelmi fejlődése*. A rákövetkező évben Pethes J. összefoglaló műve látott napvilágot *Gyermekpsychologia* címen. Ez volt a kezdet. 1901-től Ranschburg Pál nálunk is ismertetni és művelni kezdte a külföldön már szép virágzásnak indult kísérleti pszichológiát. A kultuszminiszter felszólítására még ez évben tanfolyamot tartott a pszichológiai kísérletek köréből tanítóképző-intézeti tanárok, majd a következő évben tanítók számára. Majd, hogy az új tárgyat igazabban művelhesse, 1902-ben laboratóriumot szervezett. Itt nevelődtek a kísérleti pedagógia és pedológia első harcosai. Ugyanebben az időben más irányban iparkodott megalapozni a hazai gyermektanulmányozást Nagy László. 1901-ben értekezletet hozott össze, amelyen ismertette az ezirányú külföldi mozgalmakat és egy gyermektanulmányi egyesület alakítását indítványozta. Fáradozásának 1903-ban lett eredménye: megalakult a Gyermektanulmányi Bizottság. Ebből fejlődött ki 1906-ban a világ egyik

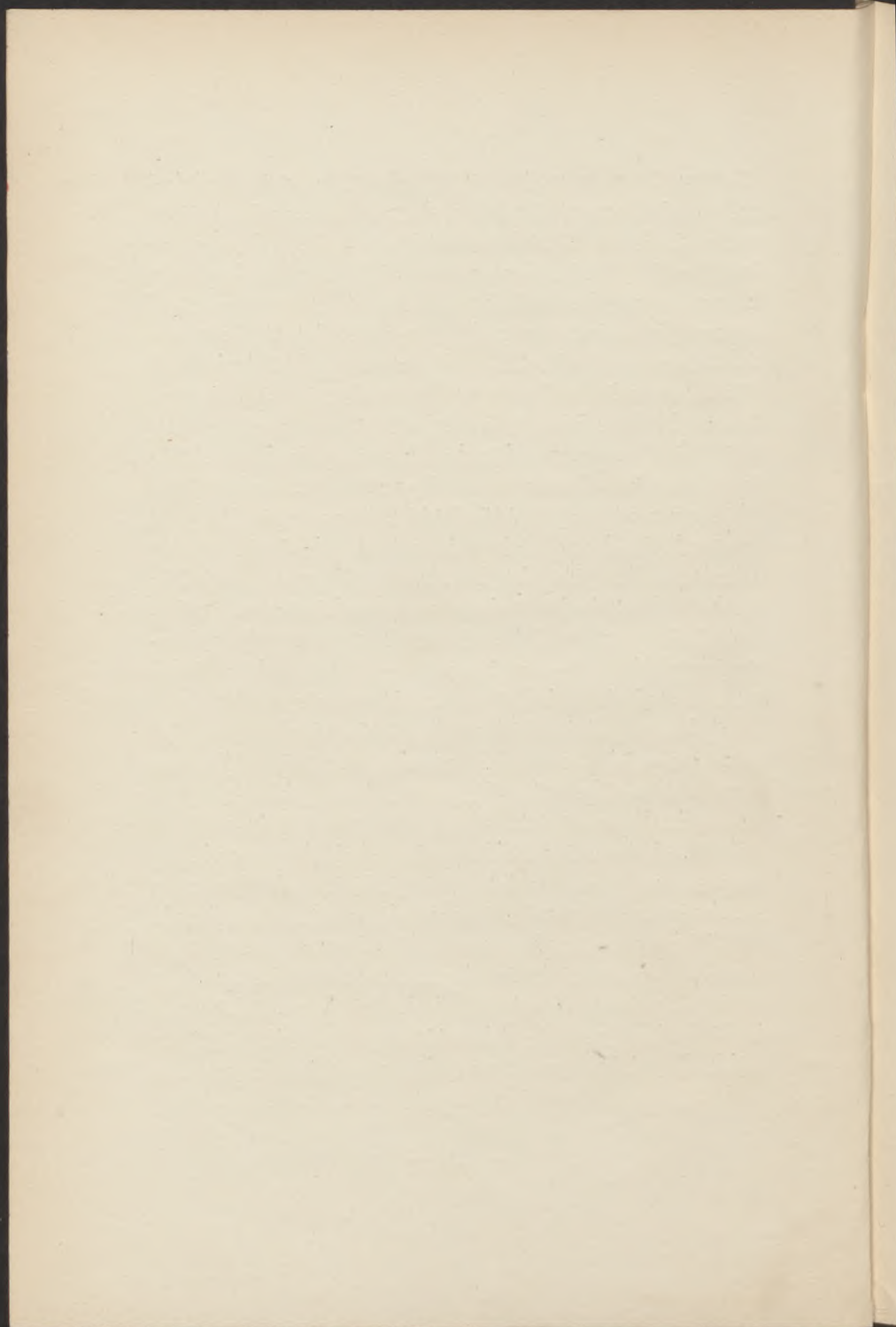
¹ L. bővebben Ballai Károly: *Vázlatok a Magyar Gyermektanulmányi Társaság történetéből*. Nagy László Emlékkönyv 16—22. l. — Ranschburg: *Der gegenwärtige Stand der angewandten Psychologie in den einzelnen Kulturländern; Ungarn*. Zeitschrift für angewandte Psychologie. II. köt. (1908.) 166—178. l.

legnagyobb és legtevékenyebb pedológiai társasága, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság. Sokoldalú munkásságát a legrövidebben a következőképp vázolhatjuk. Először is terjeszti a pedológiai ismereteket. E célból tanfolyamokat rendez; így tette ezt 1904-ben és 1909-ben. Másodszor pedig továbbfejleszti a pedológiát. Hogy ezt erőteljesebben végezhesse, különböző szakosztályokra oszlik. Első szakosztálya, Ranschburg Pál dr.-ral az élén, a kísérleti pedológiai szakosztály volt, mely a külföldön is becsült tevékenységet fejtett ki. A főbb problémák, melyeket itt kidolgoztak: milyen az iskolásgyermekek szó- és képzetkincse?; a 6—12 éves gyermekek számolási készsége; az iskolásgyermekek szóemlékezete stb. A kutatások nemcsak Ranschburg irányítása mellett, de többnyire az általa kigondolt módszerek használatával folytak. E kutatások szolgáltak alkalmul nem egy fontos felfedezésének és ezekből sarjadt ki érdemes munkája: *A gyermeki elme.* — 1906-ban szervezték a társaság adatgyűjtő szakosztályát, 1910-ben a pedagógiait és most van szervezés alatt a jogi. Ezeken kívül talán még egy iskolaegészségügyi szakosztály szervezése látszanék szükségesnek. Az előbbi szakosztályok között az adatgyűjtő fejtett ki nagy munkásságot. Nagy László volt s ma is a legtevékenyebb tagja. Az ezen szakosztályban kifejtett munkásságának eredményei legjobb munkái, így: *Fejezetek a gyermekrajzok lélektanából* (1905); *A gyermek érdeklődésének lélektana* stb. Ezeken kívül kérdőívek segítségével a gyermek esztétikai érdeklődésére, egyéniségére stb. vonatkozó kutatások folynak e szakosztályon.

A pedológiai ismeretek terjesztéséhez és fejlesztéséhez

téséhez lényegesen hozzájárulnak a társaság irodalmi vállalatai. Ilyen első sorban *A gyermek* című folyóirat, mely önállóan 1909-ben indult meg. Felöleli a pedológia egész körét, ismerteti a külföldi mozgalmakat s a hazai mozgalmakról francia és német nyelven rövid összefoglalásokat nyújt, hogy a külföldet tájékoztassa. 1911-ben megindította a Füzetes Vállalat-ot, 1912-ben pedig a Gyermektanulmányi Könyvtárt. Legfrissebb közleményei a Gyermektanulmányi Múzeum Kiadványai, melyek az 1911-ben létesült alkotását, a Gyermektanulmányi Múzeumot fogják időről-időre ismertetni. Ha még megemlíjtük, hogy a társaság már a vidéki városokban (Szolnok, Szeged, Nagybecskerek, Nagyvárad stb.) is gyökeret vert és hogy hatalmas munkásságának méltó betetőzése volt a jelen évben tartott országos kongresszus, akkor — azt hisszük — legnagyobb vonásokban megadtuk a hazai gyermektanulmányozás képét.

A gyermektanulmányozás történetének ilyen vázlatos rajza is bizonyára mindenkit meggyőz arról, hogy a pedológia a művelt világon mindenütt kétségbevonhatlan hódításokat tett. Megnyerte a sajtót és a társadalmat. Laboratóriumokban és iskolákban rendkívül serény munkásságnak lett a megindítója. A gyermektanulmányozók százai, sőt ezrei fáradhatatlan, pihenés nélküli harcot vívnak a gyermek tudományos megismeréseért. Ám, az eredmények nincsenek arányban a nagy erőfeszítésekkel. A pedológia haladása lassu. A lassúság legfőbb oka a pedológiai kutatás roppant nehézségeiben rejlik. E nehézségek rögtön elő fognak tűnni, amint a pedológiai kutatás módszereit vesszük vizsgálat alá.

II. A GYERMEKTANULMÁNY MÓDSZEREI.

A módszerről általában. — Melyek a pedológia módszerei? — A pedológiai kutatás egyik fogyatéka, hogy nem használhatja az introspectiót. — Az objektív megfigyelés. — E módszer alkalmazásának nehézségei. — A kísérletezés; a pedológiai kísérletek felosztása. — A pedológiai ankét. — Használatának nehézségei. — Stanley Hall szerepe. — A *test*-módszer. — A *Vocation Bureau*. — Binet test-sorozata. — A test-ek rendkívüli gyakorlati pedagógiai jelentősége. — Pedológia és pedagógia.

Minden tudomány törvények összefüggő fejtegetése. E törvényeket vagy tudományos igazságokat előbb ki kell deríteni. Azt az utat, mely kiderítésük felé vezet, módszernek nevezzük. Ez az út különböző lehet, a módszer tehát többféle. Egy tudományra nézve sem közömbös, milyen módszert használhat. Ha helytelenül választja meg módszerét, hibásak lesznek eredményei. A módszer helytelen megválasztásának volt az áldozata az egész középkori tudomány. E kor kiváló szellemeinek óriási erőfeszítéseit nem jutalmazta eredmény, mert pusztá syllogistikával akartak boldogulni ott, ahol az ismeretszerzést a tapasztalással kell kezdeni. Nem látszik tehát feleslegesnek először a módszerek kérdését venni vizs-

gálat alá, mielőtt bármely tudomány kifejtéséhez fog-
nánk. Ezen kívül azt is megemlíthetni, hogy nemcsak
az eredmény érdekes, de az az út, mód is, mely feléje
vezetett.

A módszerek kérdését tulajdonképpen csak az újkor
filozófusai, Descartes és Bacon vették tüzetesebb vizs-
gálat alá. Fellépésük óta azonban a tudományos kutatás
módszertanának, a methodológiának mindig voltak mun-
kásai. A tudományok módszereiről szóló irodalom kü-
lönösen az utóbbi évtizedekben igen fellendült. Nem
mondhatni, hogy a methodológia minden kérdése már
tisztázva van. A tudományos kutatás két módszerének,
az inductív és deductív módszernek azonban már igen
sok vonatkozását sikerült megvilágítani. Sőt már deren-
geni kezd az a belátás, hogy e kettőn kívül van egy
harmadik alapvető módszer is, melyet Sigwart reduc-
tionnak nevezett el.¹

Nem minden tudomány használhat minden mód-
szert, vagy legalább is nem egyforma mértékben. A
módszernek mindenkor a tanulmányozandó tünemények
természetéhez kell alkalmazkodnia. Ha tehát a pedológia
módszereit akarjuk megjelölni, először azt kell szem-
ügyre vennünk, mily tüneményekkel van e stúdiumnak
dolga. Mondottuk, hogy a pedológia a fiziológiának,
pszichológiának, patológiának, higiéniének a gyermekre
vonatkozó adatait gyűjti össze és dolgozza fel. A pedo-
lógia tehát fiziológiai, pszichológiai, patológiai és
higiéniai jelenségekkel van dolga. E jelenségek pedig
mind megegyeznek abban, hogy megismerésüket a tapaszt-

¹ Pauler Ákos : *A pedagógia és a logika viszonyáról*.
Család és Iskola. XXXIX. évf. (1913) — 143. l.

talással kell kezdeni. Az ismeretszerzésnek ezt az útját inductív módszernek nevezik. A pedológia tehát a körébe tartozó tünetmények kutatását inductióval kezdi s mint a többi tapasztalati tudományok, a deductiót csak azután fogja használni, miután problémáit az inductio segítségével már meghatározta és tisztázta.

A tudomány azonban nem érheti be akármilyen tapasztalással. Itt a tapasztalás alatt az érzékek olyan munkáját kell érteni, melyet állandóan az önkénytes figyelem kísér. Az ilyen tapasztalást röviden megfigyelésnek, observationak nevezzük. A megfigyelésnek több formája van. Valamennyi formáját csak a pszichológia használhatja. A pedológiai kutatás nagy fogyatékosága és rendkívüli nehézsége, amint azt rögtön kimutatjuk, éppen abban van, hogy azon nagy területén sem használhatja a megfigyelésnek minden formáját, mely területe a pszichológia körébe esik. Mindenekelőtt ugyanis kétféle megfigyelést különböztetünk meg, u. m. subjektív és objectív megfigyelést. Az első önmagunkra irányul s ezért másképp önmegfigyelésnek vagy introspektionak nevezik. Az introspektionnal kezdődik lelki életünk megismerése. Lelki életünk az egyetlen terület, melynek megismerésénél az első lépéseket magunknak kell megtennünk s ebben senki segítségünkre nem lehet. Ez az első megismerés közvetlenül, érzékszervek nélkül, pusztán önmagunkba-mélyedés által történik. A pszichológia, mely a lelki élet tünetjeinek magyarázásával foglalkozik, azt a sajátosságot mutatja, hogy közvetlenül figyelheti meg a tünetmennyeket, melyek vizsgálatának tárgyát alkotják. E tekintetben páratlanul áll a tudományok között. E kiváltságos helyzetében rejlik azonban gyön-

gesége is. Míg a többi tudományok a megfigyelésnek másik, objektív formáját, melyet érzéki megismerésnek nevezhetünk, korlátlan módon használhatják, addig a pszichológia ezt csak nagyon szigorú megszorítással teheti. A lelki tüneteményeket érzékszerveinkkel tulajdonképpen meg sem ismerhetjük. Azokat sem látni, sem hallani nem lehet, annál kevésbbé tapintani vagy ízlelni. Egyes külső jelekből, melyeket önmagunkban átélt bizonyos lelki tüneteményekkel kapcsolatosaknak ismertünk meg, — következtetünk az illető lelki tünetemények jelenlétére. Pszichikai tüneteményeknek másokon való tanulmányozása tehát voltaképpen mindig következtetés útján történik. Következtetni pedig csak oly lelki tünetemény jelenlétére tudunk, melyet megelőzőleg már átéltünk. És ez is csak úgy lehetséges, ha minden pszichikai kutatás kiindulási pontjául elfogadjuk azt a tételt, hogy a mi lelki életünk hasonló mások lelki életéhez. Így okoskodva, könnyen beláthatjuk, hogy másokat csak önmagunkon keresztül tudunk megfigyelni. Azt is mondhatjuk, hogy másokban is önmagunkat látjuk. Az optimista mindent derűs színben lát, a pesszimizistát meg mindenütt komorság veszi körül. Ha mások lelki életének a megismerése ilyen analógiák útján történik, akkor könnyű belátni, hogy minél távolabb esik valamely lelki élet a mienktől, annál nehezebb azt megismerni. Ezért sokan vannak, akik az állatpszichológia lehetőségét tagadják és mivel a gyermek lelki élete is messze esik a miénktől, a gyermekpszichológia lehetőségét is kétkelkedve fogadják. Ime, inog tehát a talaj a pedológia azon legfontosabb része alatt, amely a gyermek lelki életét akarja velünk megismertetni.

Mivel pszichikai szempontból másokon csak azt tudjuk megfigyelni, amit magunkban már átéltünk, ebből természetsszerűleg következik, hogy a pszichológiai kutatásnak mindig belülről, önmagunkból kell kiindulnia. Az introspectio a pszichológia fundamentális módszere, melynek minden más módszert szükségképpen meg kell előznie. Szigoruan meg kell azonban különböztetnünk az introspectiót lelki tüneményeink egyszerű megérzésétől. A normális ember élete minden pillanatában érzi, ismeri képzeit, érzelmeit, cselekvéseit, de ebben még semmi, a módszerrel közös vonás nincs. Az introspectio az önmagunk elemzésével, az eszmélkedéssel (reflexióval) kezdődik. Eszmélkedni pedig annyit tesz, mint közvetlen lelki élményünket gondolkozás tárgyává tenni. Az eszmélkedésben magamat teszem gondolkozás tárgyává, magamat akarom megérteni. Más az, valamit pusztán átélni és más az átéltet elgondolni, eszmélni rá. Mindenki éli világát, de mily kevesen eszmélnék reá.¹ A reflexio képességének magas foka csak kevesekben van meg, ezek a született pszichológusok. A gyermek meg teljesen képtelen elmélkedni. Nem figyel és nem ösméri önmagát. Az élet kezdetén csak nagyon elmosódó, homályos tudata van arról, ami lelkében történik. És jóval később, évek múlva sem tudja önmagát tanulmányozni, lelki élményeit boncolás alá venni. A pedológiából tehát az introspectiót örökre ki kell rekeszteniünk. Innen van, hogy a kisgyermek lelki élete, azok az ünnepélyes pillanatok, melyek a szellem ébredésének idejére esnek, soha sem lesznek előttünk köz-

¹ Alexander Bernát: *Művészet. A művészet értékéről* stb. Bpest, Franklin-Társulat. 1908. — 224. l.

vetlenül ismertek. A pedológiának pszichológiai része örökre nélkülözni fogja az első, a legszilárdabb alapvetést. Ebben van a pedológiának egyik nagy hiánya.

E hiányt nem töltik ki sem az autobiografiák, sem gyermekkorunkra való visszaemlékezéseink. E visszaemlékezések, ha egyáltalában megvannak, több okból hamisak. Tudatunk örökké nyugtalan folyama, szüntelen változásai állandóan más és más kapcsolatokba hozzák lelki életünk tartalmait; ezen kívül a hiuság, az álszemérem és számtalan más faktorok emlékeinket sok tekintetben meghamisítják. Ritkák az oly szigorú elmék, mint Herbert Spencer, aki mindenkor példát szolgáltatott a lehető objektív önéletírásra. De a pedológia még az ilyenekre sem építhet, mert amint az újabb pszichológiai vizsgálódások kiderítették, a visszaemlékezésekben tömérdek a pontatlanság.

Ekként a pedológiai kutatás módszeréül marad az a megfigyelés, melyet objektívnek nevezhetünk. Ez már nem önmagunkra, de másokra, a pedológiában a gyermekekre irányul. Megfigyelhetjük testi és lelki tulajdonságait. Ami ez utóbbiakat illeti, már rámutattunk arra, hogy e tekintetben csak következtetésekről s nem közvetlen megfigyelésekről lehet szó. E következtetéseket az a szoros kapcsolat teszi lehetővé, amely a szerkezeti és a lelki élet között fennáll. Ennek a kapcsolatnak a szorosabb vizsgálata, avagy vázolása azonban nem tartozik ide. Az objektív megfigyelés, amennyiben a gyermek lelki életének megismerésére irányul, lehet direkt és indirekt. A direkt megfigyelés alkalmával a lelki tüneteményeket azon külső kifejezéseiken tanulmányozzuk, amelyek azokat kísérik. Ily külső kifejezések

a fiziológiai folyamatok, az izomerőben beállott változások, a mimikai és pantomimikai mozgások, a beszéd stb. Az indirekt megfigyelés a lelki tevékenység azon termékeire irányul, melyek el is különíthetők a megfigyelttől. A megfigyelés ezen formája szerepel, amikor tanulmány tárgyává tesszük a gyermekek írásbeli dolgozatait, rajzait, munkaalkotásait stb. Az ilyen tanulmányok már eddig is szép eredményekre vezettek. A mi irodalmunkban Nagy Lászlónak a gyermekek rajzaira vonatkozó érdekes megállapításai az indirekt megfigyelési módszer alkalmazásának eredményei. A direkt megfigyelés is termékenyebb kutatási módszernek bizonyult a gyermekpszichológiában, mint a pszichológia bármely más ágában. A megfigyelésnek azonban megvannak a maga nagy veszedelmei is. Roppant tévedéseknek is lehet a forrása. Alkalmazása tehát nagy óvatosságot, körültekintést, eléggé nem is hangsúlyozható pszichológiai iskolázottságot kíván. A műkedvelő gyermekmegfigyelők e tekintetben ki sem fejezhető nagy ártalmára vannak a pedológiának.

A direkt megfigyelésnél első annak a megállapítása, hogy a gyermek, akit meg akarunk figyelni, normális-e, vagy nem. Ez igen nehéz dolog, s amint később látni fogjuk, az u. n. test-módszer segítségével történik. Azután tájékozódnunk kell aktuális lelki diszpozíciói felől. A megfigyelt jelen levő figyelmetlensége, fáradtsága, bangulata, közérzése, autoszuggesztiója stb. módosítólag hat az eredményre. Maga a megfigyelő is oka lehet az eredmények meghamisításának. Kérdésködéseként mikéntje módosítja a feleleteket. Sok megfigyelőben erősen van meg a tendencia, hogy másokat

saját maga szerint ítél meg. Így történik, hogy a gyermek lelkének nyilvánulásait a felnőtt pszichikumának kifejezéseivel jelöli meg. Önmagunknak a gyermekben való ezen szemlélete volt az oka, hogy a gyermekről olyan sokáig az a hibás vélemény volt forgalomban, hogy a gyermek ugyanaz, ami a felnőtt, csak hogy kicsinyben. Eszerint köztünk és gyermekeink között csak kvantitatív különbség volna. Most már tudjuk, hogy a valóság mást mutat. Az elhamarkodott általánosítás is egyik hibája sok megfigyelőnek. Lehetnek továbbá előítéletei. Ha jól akarunk megfigyelni, jó lesz, ha folyton számot vetünk ezekkel a tőlünk függő, személyünkben rejlő tényezőkkel. Röviden: a jó megfigyelés feltétele a pontos önismeret. — Az indirekt megfigyelésnél meg először szigorú kritika alá kell venni a tárgyakat, melyeket tanulmányozni szándékozunk. Vajon hitelesek-e? Meg kell állapítanunk értéküket, mielőtt következtetéseket vonnánk belőlük.

A megfigyelés irányulhat egy gyermekre. Vannak, mint pl. A. Szye, akik az ilyen megfigyelést biografikus módszernek nevezik.¹ Ezt használták Preyer, Shinn és mások, mikor a gyermek testi és lelki életének fejlődését tanulmányozták születésének pillanatától kezdve. Sokkal gyakoribb eset, hogy a megfigyelést egyszerre a gyermekek nagyobb számára terjesztjük ki. Lehet a megfigyelés alkalomszerű és módszeres. Az előbbi esetben valamely tüneményt csak alkalomszerűen, a körülmények által véletlenül teremtett helyzetben figyelünk

¹ Ed. Claparède: *Rapports et comptes rendus*. VIme congrès international de psychologie. Genève, Librairie Kündig. 1910. — 458. l.

meg. Különösen a kivételes, rendkívüli körülményeket nem szabad a megfigyelésnek elszalasztania. Egy szerencsétlenség, egy nagy esemény, melynél gyermekek jelen vannak, kivételesen kedvező alkalmak a pedológus részére, mert egyes lelki tünetmények ilyenkor erejük nagyobb fokában jelentkeznek. Irányulhat a megfigyelés a pszichikai tünetményeknek a szóbeli vagy a motorikus kifejezésére. Nagyon fontos továbbá, hogy ne csak az egészséges lelki életre irányítsuk megfigyeléseinket, de terjesszük ki kutatásainkat a patológikus tünetményekre is. A betegség a legfinomabb kísérlet, melyet maga a természet rendez számunkra. A lelki élet nem egy jelenségre vetettek világosságot a betegségek. Sokszor a pszichopatiák és a pszichózisok azok, mik mélyebb bepillantást engednek a lelki élet normális működésébe.

Ujabbán rendkívül becsült alakja a megfigyelésnek az, melyet kísérletezésnek neveznek. A kísérletezés meghatározásában határozatlanság és bizonytalanság mutatkozik, aminek oka abban keresendő, hogy e fogalmat a természettudományokból vették a többi tudományok s így a pedológia is. Sokan kísérletezés alatt az olyan megfigyelést értik, mely pontos eszközöket használ. Ez azonban csak a természettudományokban igaz. A pszichológiában a kísérletezésnek más a kritériuma. Pszichológiai kísérletezés alatt olyan megfigyelést kell értenünk, midőn a tünetményt a megfigyelő idézi elő, vagy lefolyásába beleszól. Mivel pedig lelki tünetményeket másokban minden különösebb apparátusok nélkül is elő tudunk idézni vagy az éppen aktuális tünetményeket módcsítani, azért a pszichológiai és pedológiai kísérletezéshez nem feltétlenül szükségesek apparátusok.

Mivel pedig nagyon sok esetben végtelenül nehéz elkerülni, hogy a megfigyelő ne hasson a megfigyelandő tüneményekre, lehetetlen a pusztá megfigyelés és a kísérletezés között pontos határt vonni. A határvonal itt elmosódott. Így fogva fel a kísérletezést, könnyen beláthatjuk, hogy előfordulhat az úgy az introspectió, mint az objektív megfigyelés során. Saját lelki állapottainkat is alávehetjük kísérleti vizsgálatnak. Példát adnak erre Woodworth kísérletei. Az introspectionnak és a kísérletezésnek kombinált alkalmazásából keletkezett az u. n. würtzburgi módszer, melynek felfedezését a németek Kül Pének tulajdonítják. E módszer egyik sajátos alkalmazása az a módszer, melyet Freud-féle módszernek vagy pszichoanalízisnek neveznek. A lelki tünemények vizsgálatánál használt kísérletezések közül legjobban azok hasonlítanak a természettudományi kísérletezéshez, melyeket különleges apparátusokkal a kísérleti laboratóriumokban végeznek. Ezek részletes leírása a kísérleti pszichológia feladata.

A pedológiai kísérleteket W. Stern szerint kutató kísérletekre (Forschungsexperimente) és vizsgáló kísérletekre (Prüfungsexperimente) oszthatjuk. Az előbbiek célja a pedológia körébe tartozó jelenségek törvényeinek kiderítése. E kísérletek tipikus képviselőjéül tekinthetjük az u. n. pszichológiai vagy pedológiai ankétet.

Az ankétnek sehol sem találjuk egy mindenki által elfogadott, egyetemes meghatározását. Leghelyesebbnek tartjuk a következő definíciót: ankétnek nevezhetjük azon eljárást, midőn lehető nagyszámu kísérleti személynek egy jelenségre irányuló feleleteiből, vallomásaiból törekszünk az illető jelenség okait, törvényeit

megállapítani. Mivel pedig ha feleletet akarunk kapni, kérdést kell feltennünk és mivel a kérdést írásban vagy szóval intézhetjük, az ankét kétféle lehet, u. m. írásbeli és szóbeli. Az írásbeli ankétnél kérdőíveket állítunk össze, melyekkel azután újságok, folyóiratok útján vagy nyomtatványok alakjában a tanítókhoz, szülőkhöz, általában az ily kérdések iránt érdeklődő nagyközönséghez fordulunk. Előnye ennek az eljárásnak a megváltott személyek nagy számában rejlik. Ily módon ugyanis egy csapásra egyetlen tüneményre vonatkozó ezer és ezer adatot, megfigyelést kaphatunk. A beérkezett feleleteket összehasonlítjuk, csoportosítjuk, belőlük következtetéseket vonunk. Segítségül vehetjük a statisztikai módszert s az eredményeket százalékokban fejezhetjük ki. Ha az adatok óriási számára támaszkodhatunk, eredményeink elég exaktak is lesznek. A statisztika ugyanis mind meggyőzőbben igazolja, hogy a nagy számú esetek határozott törvényszerűséget mutatnak.

A kérdőíves ankét alkalmazása azonban több okból felette kényes. Egyik-másik eredményéhez sok szó fér. Használata igen nagy óvatosságot követel. A kérdések megfogalmazásának rendkívül gondoskodni kell történnie. Nagyon világosaknak, nagyon határozottaknak kell lenniök, nehogy hamis interpretációra adjanak alkalmat. Ezen kívül a szóbanforgó jelenség minden részletére ki kell terjedniök, ami szinte leküzdhetetlen nehézség, mert a pszichikai problémák mind végtelenül bonyolultak. Alig hihető, hogy feltett kérdéseink a problémát kimerítik. Emellett maga a kérdőív rendkívül bonyolulttá válik. A kérdések feltevésének módja ezen kívül meg olyan legyen, hogy reájuk a választ szívesen megadják. Nagy nehézséget

okoz továbbá a feleletek őszinteségének és kompetenciájának ellenőrzése.

A szóbeli, direkt kérdezősködés által az ankétnek sok hátránya elkerülhető. Ribot is inkább a szóbeli ankétet ajánlja. Ennek lényege az, hogy a megvizsgálandó tüneményre vonatkozó kérdéseinkkel egyenesen a tanulókhoz fordulunk, akiknek azokra írásban vagy szóval nyomban meg kell adniok a választ. Az ily eljárásnál jobban ismerjük a kísérleti személyeket s azokat a viszonyokat, melyek között kérdéseinkre megfeleltek. Az ilyen ankétet legjobb magában az osztályban végezni, mert más, meg nem szokott környezet a feleletekre módosítólag hathat. A szóbeli ankétnek csak az a hibája, hogy belőle a kísérletező szuggesztív hatása egészen ki nem törölhető. A kísérletező pusztá gesztusai, hangja, szavai sugalmazólag hatnak. Két kísérletező, más hanggal és más magatartással, ugyanarra a kérdésre eltérő feleleteket fog kapni. A szuggesztió nagyságát azonban csökkentheti a kísérletező gyakorlottsága.

Dacára annak, hogy a pedológiai ankét alkalmazásánál ily sok, szinte leküzdhetetlennek látszó nehézség merül fel, mégis eredményekre vezető, termékeny kutatási módnak bizonyult az. A gyermektanulmányozásban Stanley Hall honosította meg. Hatása alatt óriási méreteket öltött Éjszak-Amerikában a kérdőívekkel való kutatás. Amerikában mindent nagyban szeretnek csinálni! Az óriási számban összegyűlt adatok közlésére és feldolgozására nagyszámú folyóirat keletkezett, pedológiai társaság alakult. A kérdőívekkel valósággal elárasztották a tanítókat. Mindenkinék megfigyeléseket és feleleteket kellett gyűjtenie és jaj volt az olyan tanítónak,

— megrögzött maradnak bélyegezték — aki nem akart az új utakra lépni. És így ebben a lázas, siető, elhamarkodott munkában nem volt meg a szükséges óvatosság, körültekintés. A megindított ankéteket joggal érte kiméletlen kritika. Maga Hall is nem egy esetben túl lőtt a célon. Nem egy ankétje, mert teljesen jelentéktelen kérdésekre irányult, nemcsak eredményre nem vezetett, hanem valósággal nevetségessé tette az ilyen kutatást. Így járt azzal az ankéttal, mellyel azt kutatta, hogy milyen anyagból készült bábukat szeretnek a gyermekek legjobban. Ez a mindent ankétekkel kideríteni akarás éles reakciót keltett a gyermektanulmányozás ellen. Ekkor érték a pedológiát Amerikában a legkiméletlenebb támadások. 1898-ban jelent meg az *Educational Review*-ben Münsterbergnek, a bostoni Harvard-egyetem tanárának első támadó cikke. 1899-ben felszólalt az Egyesült-Államok másik hírneves pszichológusa, W. James is. Azóta tisztázódott a helyzet. Kiderült, hogy az éles bírálatok csak a túlzásoknak, visszaéléseknek szóltak.

Az ankétekkel való kutatás elterjedt Angliában, Franciaországban és a pedológiától átvette az általános pszichológia is. Angliában J. Sully terjesztette el, kinek művei ezen módszerrel gyűjtött adatokon épültek. Franciaországban Binet tett velök kísérletet. Több ankétet rendezett a párisi gyermektanulmányi társaság is. Így gyűjtött adatokat a gyermekek félelméről, hazudozásáról, dühéről, a zsémbes gyermekről. Ilyen kutatásnak köszönhetik keletkezésüket a következő munkák: *La peur chez les enfants* (A gyermekek félelme) Binet-től, *Le mensonge* (A hazudás) Duprat-tól, *La colère*

chez les enfants (A gyermekek dühe) Malapert-től stb.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság is sikerrel használta az ankétet. Több kérdőívet bocsájtott ki, melyek a gyermek általános és esztétikai érdeklődésére, egyéniségére vonatkozólag tartalmaztak kérdéseket. Nagy Lászlónak: *A gyermek érdeklődésének lélektana* c., németül is megjelent munkája is ily kutatásnak az eredménye.)

Talán még nagyobb jelentőségű a pedológiai kísérletek azon másik csoportja, melyet vizsgáló kísérleteknek neveztünk el. E kísérleteket most általánosan a *tests* angol szóval jelölik. Vannak köztük olyanok, melyekhez apparátusok kellenek és olyanok, melyek minden eszköz nélkül is végrehajthatók. Dacára, hogy egyesekhez eszközök kellenek, e test-kísérletek mégis lényegesen különböznek a szorosabb értelemben vett laboratóriumi kísérletektől. Ez utóbbiak mindig sokkal precízebbek, több időt s kedvezőbb körülményeket kívánnak és általában az egyszerű pszichikai tünetenyekre: érzetekre, mozgásokra stb. irányulnak. A test-ek ellenben az összetettebb tünetenyek kevésbé pontos mérései. Az ily mérésekre szolgáló apparátusok kezelésének technikája sem oly nehéz.

De főképp a cél az, amiben a test-ek az összes többi módszerektől különböznek. Mig minden más módszerrel törvényeket akarunk kideríteni, addig a test-ek segítségével azt akarjuk megállapítani, mily vonatkozás van a már kiderített törvények és egy határozott egyén között. Példával ezt a következőkép világíthatjuk meg. Binet a kísérletek százával megállapította, hogy a tízéves gyermekek átlagos tudókapacitása 1466 cm.³

A test-kísérlet most az lesz, hogy spirométer segítségével megállapítjuk X. V. tüdőkapacitását, összemérjük az átlaggal s így kiderítjük, hogy az átlagot eléri-e, azon felül van-e vagy alul maradt. A test eredménye tehát az egyén bizonyos értékelése. Célja pedig az ily kísérletnek, amint a példából is látható, valamely gyermek fizikai és pszichikai egyéni vonásainak a kiderítése. Egy-egy gyermekre vonatkozó test-ek összege adja az illető gyermek testi és lelki leírását; megismerteti előttünk egyéniségét.

Ha tehát valamely gyermek egyéni képességeit akarjuk meghatározni, a test-ekhez folyamodunk. Velők a pszichikai képességeknek nemcsak erejét, de minőségét is meg lehet határozni. Az ilyen vizsgálat nemcsak a fizikumra, de a lelki élet minden jelenségére kiterjeszthető. Test-módszerrel megvizsgálhatjuk az emlékezetet, a szellemi fáradékonyságot, a figyelmet, az asszociációkat, a képzeletet, az ítélő-, következtető- és absztraháló erőt, a szuggerálhatóság fokát, az akarat erejét stb. Egy test a megvizsgált egyéniségének csak egy vonását adja. Ha egész egyéniségét pontosan meg akarjuk ismerni, lehető sok irányú test-vizsgálatnak kell azt alávetnünk. Sajnos, még nem sikerült megállapítani azon test-ek pontos sorozatát, melyek egy-egy gyermek egyéniségéről föltétlenül pontos leírást adhatnának. Ha ez valaha sikerülni fog, ennek ma még ki sem számítható következményei lesznek. Bizonyára pszichikai konzultáló intézetek fognak majd nyílni, ahol gyermekeik egész lelki és testi értékéről pontos diagnózist nyernek a szülők. Valóra válik Madách falanszter-rendszere, ahol mérések alapján dől el, ki melyik pályára való. A társadalomban nem

lesz annyi pályáttévesztett ember; ellenkezőleg, mindenki az egyéniségének legjobban megfelelő helyet tölti be. Elérkezik-e valaha ez az idő? Münsterberg úgy látja, hogy már el is érkezett. *Vocation Bureau* néven már intézetet nyitott, ahol test-vizsgálatok alapján tanácsokat adnak a pályaválasztás nehéz kérdésében.

A pedológusokat egyelőre annak a test-sorozatnak a megállapítása foglalkoztatja, melynek segítségével a gyermekek értelmességének a fokát lehessen meghatározni. Az ily irányú törekvéseknek Binet volt a megindítója. Simon közreműködésével, a gyermekek korához alkalmazva, össze is állította azt a test-sorozatot, mely az értelmesség mértékéül szolgálhat. E sorozatot elnevezte „*échelle métrique de l'intelligence*”-nak. A német szakirodalomban „*Staffelmas der Intelligenzprüfung*” elnevezést nyert, nálunk pedig „az intelligencia próbamértéke” elnevezés kezd meghonosodni. A Binet által megindított értelmességi vizsgálatokkal Németországon főleg Bobertag foglalkozott. A pedagógiai gyakorlatban ma már minden pedológus látja e vizsgálatok óriási jelentőségét. A tanítás sikerét alig akadályozza más annyira, mint az egy-egy osztályba verődött tanulók értelmességének sokszor nagyon is különböző foka. Az értelmességi vizsgálatokkal, ha majd e vizsgálatoknál használt test-ek sorozata pontosan meg lesz állapítva, e bajon segíteni lehet, mert pontosan meg lehet majd határozni minden gyermek értelmességének fokát. Az értelmességi vizsgálatok tehát homogén elemekből álló osztályok összeállítását teszik lehetővé. Hogy ennek mily nagy jelentősége van, azt csak az tudja igazán átérteni, aki tanítással gyakorlatilag foglalkozik. Igazat

kell adnunk Richetnek, aki azt mondja, hogy az igazi népoktatás kialakulhatásának legelemibb feltétele ennek a problémának a megoldása. Amíg a hasonló képességű gyermekeket nem tudjuk egy-egy osztályba csoportosítani, igazi tanításról nem is beszélhetünk. A gyengék folyton akadályozzák az erősek haladását, akiket untat amazok lassú ismeretszerzése, ami által az osztály haladása egyenetlenné válik ; észrevétlenül kezdődik a bomlás.

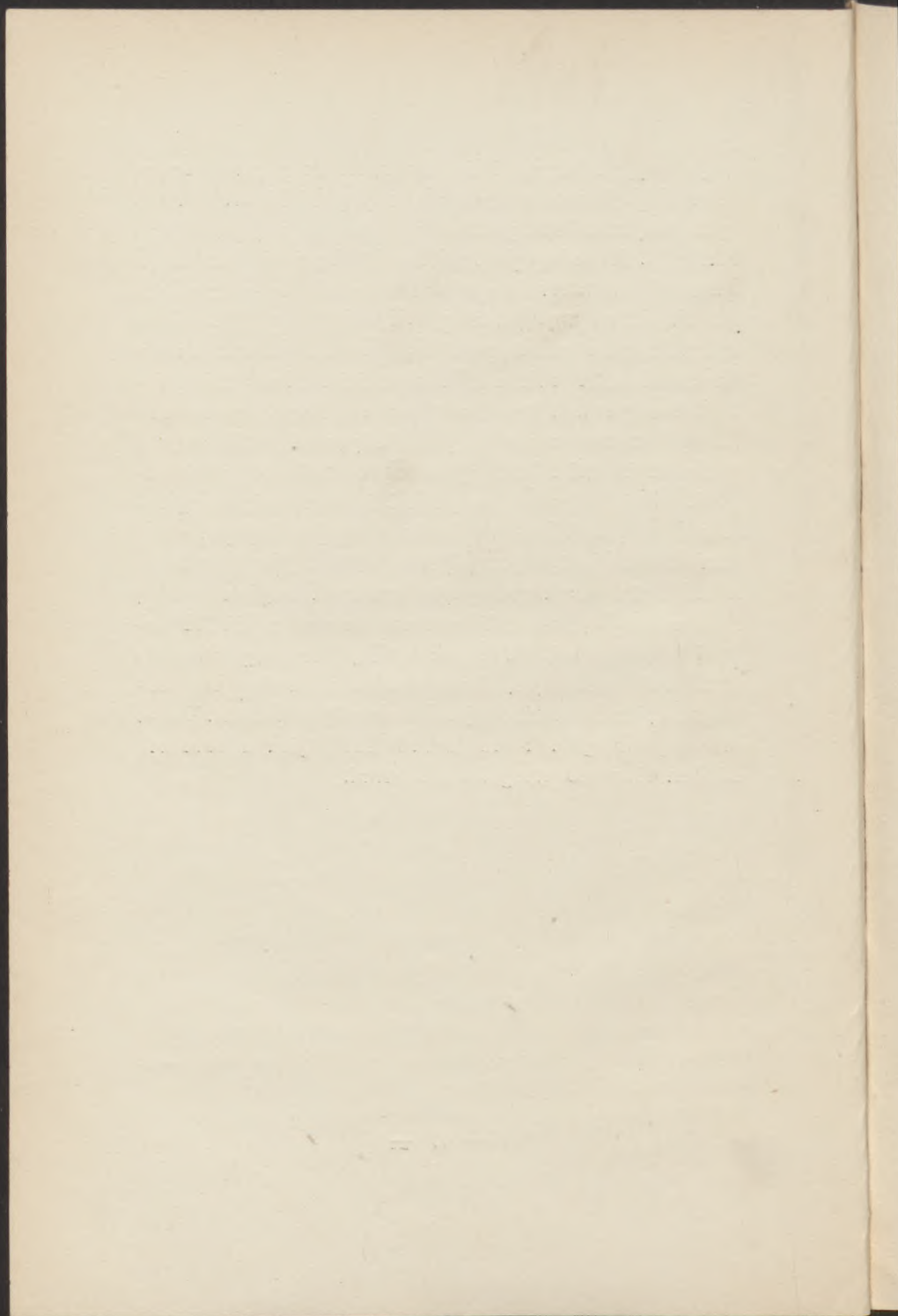
Ioteyko a pedológiának a test-eken épülő részét szellemi antropometriának (anthropométrie mentale), más helyen pedotechniának nevezi. A most mondottakon kívül azért is ennek a résznek van a legnagyobb gyakorlati pedagógiai jelentősége, mert ez a rész ad útmutatást, hogyan kell a gyermek egyéniségét meghatározni. Ha pedig ismerjük a gyermek egyéniségét, tanításunkban s nevelésünkben tudunk hozzá alkalmazkodni. Egyénivé tehetjük tanításunkat! Régi elve a pedagógiának, hogy tanításunk legyen egyéni ; alkalmazkodjunk a gyermek egyéniségéhez. De ez csak elv maradt. A régi pedagógia nem adott útbaigazítást arra : hogyan állapítsuk meg, hogyan ismerjük meg valamelyes tudományos bizonyossággal a gyermek egyéniségét! Kétségtelen, hogy természettudományi értelemben vett exaktsággal ezt ma sem tudjuk megtenni. Soha sem is fogjuk tudni. Dőreség is volna a pedológiától természettudományi értelemben vett törvényeket és felvilágosításokat várni. Azon a területen, ahol a pedológiának a tudat tüneteivel van dolga, csak ezen tünetek természetének megfelelő törvényeket alkothat. A gyermek egyéniségének tehát csak pszichikai szellemben vett meghatározásáról lehet szó, ami a test-ek segítségével történik.

A pedológia nagy gyakorlati jelentőségét mutatja az is, hogy sokszor egyes konkrét esetekben is útbaigazítást tud adni a tanítónak. A pedagógiának gyakorlati szempontból egyik nagy fogyatkozása épen az, hogy csak általános utasításokat, normákat nyújthat a gyakorlat emberének. A pedagógia csak az általánosságok tudománya. A tanítás és nevelés pedig mindig határozott, konkrét esetek sora. A gyakorlat embereinek a konkrét esetekben van igazán szükségük az útbaigazításra.

A tanítás módszerére való hatásán kívül nagy szerepe volt s még nagyobb lesz az oktatási intézmények fejlődésében. Hatása alatt már meg is indult az elemi iskola differenciálódása. A nagy és gazdag városokban már most is külön iskolákban tanítják a különböző képességű gyermekeket. Mannheimban és máshol új oktatási rendszerek keletkeztek.

Nagy szerep vár a pedológiára az elméleti pedagógia terén is. A neveléstudomány sokáig főleg csak az erkölcsstanra támaszkodott. Csak a cél volt előtte világos, de a feléje vezető utak és eszközök meg sem csillantak a tudatosság fényében. A pedagógia pszichológiai alapjai csak az újkorban kezdtek kibontakozni. Pestalozzi már pszichologizálni akarta a tanítást. Herbart pedig végleg a pszichológiára építi pedagógiai rendszerét. Felépése óta megszorodtak a pedagógia alapjai. A fiziológia, logika, szociológia, az esztétika megannyi támasztó oszlopa lett a neveléstudománynak. De maga a pszichológia is csak most, példátlan fejlődése folytán, kezd döntő szerepet játszani az elméleti pedagógiában. Főképp a pszichológia azon részéről állíthatjuk ezt, amely a gyermek lelki életének fejlődésével foglalkozik. A peda-

gógia nagyon hosszú időn keresztül és nagyon részletesen foglalkozott a tanítandó anyag kérdésével. Azt is igen alaposan kidolgozta, hogy ez az anyag hogyan közlendő. A pedagógia legfőbb kérdései évszázadokon keresztül a tanterv és a módszer voltak. Azzal azonban, akinek ezt az anyagot meg kell tanulnia, a gyermekkel tudományosan senki sem foglalkozott. Évszázadokon keresztül ezért volt meddő a tanítás. Nem alkalmazkodott a gyermek természetéhez, mert nem ismerte azt. Ezért lett ma a pedagógia középponti problémája a gyermek és ezért lett a gyermek tudományos megismerését célzó tudomány, a pedológia a pedagógia legfontosabb alapjává. Sokan vannak, akik új pedagógiai rendszer kialakulását a pedológiától várják. Hogy azonban a pedológia ennek a nagy várakozásnak megfelelőhessen, nem elegendő, hogy módszeresen kutassa a körébe tartozó jelenségeket, törvényeket állapítson meg, de mulhatatlanul szükséges, hogy ezeket a törvényeket osztályozza, rendszerbe szedje. A tudomány rendszer. Van-e már a pedológiának rendszere? Ezt fogjuk a következőkben tüzetesb vizsgálat alá venni.

III. A GYERMEKTANULMÁNY FELOSZTÁSA, JELENE.

A pedológia területe, feladata. — Rendszerre való törekvések. — Az eddigi rendszerek hibái. — Egységesítő törekvések. — Az egységesítés a nemzetközi szervezetek és kongresszusok feladata. — A pedológia művelésének mai tűzhelyei: a Pedológiai Nemzetközi Fakultás, a Rousseau-Intézet. — Terjesztésének egyéb intézményei és eszközei. — Kiknek kell pedológiát tanulniok? — A pedológia és a tanítóképzők. — A belga tanítóképzők szerepe. — A pedológia tanítóképzőinkben. — A pedológia eredményeinek gyakorlati alkalmazása; az orvos-pedagógiai törzskönyv. — A pedológia és a tanítóság.

A pedológiát általánosan a gyermekről szóló tudománynak szokták nevezni. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy e tudományág csupán csak a gyermeknek, tehát az emberi élet aránylag szűk körének a tanulmányozásával foglalkozik. Területe jóval szélesebb. E területet úgy lehet megjelölni, hogy a születést megelőző idővel kezdődik s körülbelül a 25 éves korig terjed. A gyermektanulmány körébe tartoznak tehát mindazok az életkorok, melyek a 25 éves koron belől esnek. Az életnek ezen területe nem minden részletében részesült eddig egyforma tanulmányozásban. A pedológia történetének rövid vázolásakor láttuk, hogy az első gyermektanulmányi megfigyelések a csecsemőre és a kisgyermekre szorítkoztak. Azután meg majdnem kizárólag az

elemi iskolás tanulók részesültek behatóbb tanulmányozásban. És csakugyan, eddig az elemi foku oktatás húzta a legtöbb hasznát a pedológiából. E téren indultak meg a leghatalmasabb és legmerészebb reformtörekvések. Ujabban megkezdődött már a középfoku iskolák látogatására eső kor, az ifjukor tanulmányozása is. Ez a kor is sok rendkívül érdekes problémát rejteget. Említsük csak a pubertás időszakát, a lelki élet érzelmi részének nagyarányu kifejlését, az erkölcsiség és a szociabilitás kialakulását stb. Az ifjukor módszeres tanulmányozására jó példát Stanley Hall adott *Adolescence* című két-kötetes munkájával.¹ A közelmúltban meg Meumann Hamburgban Institut für Jugendkunde néven már külön intézetet alapított, amely főkép a serdülés korát fogja tanulmányozni. Végül elérkezett az ideje annak is, hogy a születés előtti időszak és az egyetemi évekre eső kor is beható tanulmányozás alá vétessék.

Bármelyik kort veszi is vizsgálat alá a pedológia, feladata, hogy megadja e kor fizikai, intellektuális és erkölcsi képét. Hogy e kép teljes legyen, Ioteyko szerint, a következő vonásokat kell tartalmaznia: 1. fizikai fejlettség; 2. érzékszervek fejlettsége; 3. az emlékezet és a képzelet; 4. a figyelem; 5. a szellemi munkaképesség, fáradékonyság; 6. az értelmesség; 7. a jellem (karakterológia, ethiológia); 8. a kor jövője; 9. a pályaválasztásra vonatkozó adatok; 10. a kor szociológiája. Való-

¹ Teljes címe: *Adolescence, its psychology, and its relation to physiology, antropology, sociology, sex, crime, religion and education*. New-York, Appleton et Cie. 1904. — Ennek a műnek rövid összefoglalása G. Compayré *L'Adolescence, études de psychologie et de pédagogie* c. 1909-ben megjelent munkája.

színűnek látszik, hogy ez az elősorolás nem kimerítő. Vannak higiéniai, patológiai s egyéb vonások is, melyek a kép teljességéhez szükségesek. Az elősorolt vonások tudományos szempontból nem is egyforma értékűek. Míg a fizikai fejlődésre és az érzékszervekre vonatkozó adatok a legszigorúbb értelemben vett tudományos módszerrel szerezhetők, addig az emlékezetre, értelmességre, figyelemre vonatkozók még sok homályos pontot tartalmaznak s tudományos érték szempontjából az előbbiekhöz alig mérhetők. A karakterológiai, ethiológiai vonások kiderítése terén meg csak az első kísérletek történtek. Ebből is látszik — amire már többször rámutattunk, — hogy a pedológia oly tudományág, amely forrong, alakulóban van.

De igazában csak akkor látjuk a pedológia kiforratlan, befejezetlen voltát, ha a rendszerre való törekvés szempontjából vesszük vizsgálat alá. Minden tudomány arra törekszik, hogy a körébe tartozó törvényeket osztályozza s bizonyos logikai rendbe szedje. Enélkül nem is képzelhető tudomány. Rendszer és tudomány korrelát fogalmak. A rendszer az ismeretek magas fejlettségi fokát jelenti. Előbb sok anyagnak kell összegyülni, hogy elérkezzék a felette való uralkodás, a rajta való áttekintés szüksége. Az áttekintést az anyag felosztása, csoportosítása, szisztémába való foglalása adja meg.

A pedológia széles területein már tömérdek adat gyűlt össze. Előállott tehát a szisztematizálásnak, a pedológiai ismeretek rendszeres kifejtésének szükségessége. A pedológia iparkodott is ezen feladatának megfelelni. Megjelentek már az egész anyagot felölelő és rendszerbe foglaló művek. Ilyenek Binet, Schuyten,

Meumann s mások munkái. Többen szerényebb kerek-
tekben is megkísérelték a pedológia anyagának felosztását.
E rendszerre való törekvések azonban nem mutatnak
semmi összefüggést. Ahány szerző, csaknem annyi a
rendszer. A legjobb munkák sem hasonlítanak egymás-
hoz. Ennek a gazdag, de tudományos szempontból
elítélendő változatosságnak egyik oka az, hogy minden
szerző más és más szempontból osztályozza a pedológia
anyagát. Vannak felosztások, melyekben még a felosztás
szempontját is bajos feltalálni. Sőt, hogy a zavar annál
nagyobb legyen, egyik-másik pedológus (Ioteyko, Blum
stb.) két-háromféle rendszerezést is ad.

Legegyszerűbb, de nem a legtudományosabb a
pedológiának az a felosztása, amit Blum ajánl.¹ A fel-
osztás alapjául a fejlődés természetszerű menetét veszi
s így a pedológia a következő hét fejezetre oszlik: az
első fejezet az élet azon részével foglalkozik, mely a
születést megelőzi; második az újszülöttről (0—2 hónap),
harmadik a csecsemőről szól s a 2 éves korig terjed;
negyedik a kisgyermek (2—5 év), ötödik a gyermek
(5—7 év), hatodik az iskolásgyermek (7—16 év) ismerte-
tése, végül a hetedik az ifjúkorra terjeszkedik ki. A pe-
dológia ilyen felosztása fejlődésének első szakaszában
lehetett csak helyén.

Tudományos szempontból sokkal elfogadhatóbb
felosztásokat kapunk Ioteykótól. A pedológia körében
vizsgálandó tünemények szempontjából négy nagy részre
osztja fel a pedológiát. Ezek: pszichológiai pedológia
vagy pszicho-pedológia, fiziológiai pedológia vagy fizio-

¹ Dr. I. Ioteyko: *Unification des termes etc.* La Revue
psychologique. V. köt. (1912.) 59. l.

pedológia, patológiai pedológia vagy pediátria és morálpedológia. Az első a gyermek pszichikai tüneteinek kísérleti tanulmányozásával foglalkozik, így érzetivel, emlékezetével, képzeletével stb. A második élettani nyilvánulásait tanulmányozza; ilyenek: a gyermek növése, súlya, mozgásai, vérkeringésének, lélegzésének vizsgálása stb. Ily tanulmányokkal foglalkoznak Bechterevnek már máshol említett pétervári intézetében. A harmadik rész a gyermek fizikai és szellemi életének betegségeit, degeneratív tüneteit ismerteti. A morálpedológia pedig a gyermek erkölcsi életét és a jellem nevelését tartalmazza.

Másik felosztásában a kutatásnál használt módszereket veszi alapul. Így aztán megkülönböztet laboratóriumi pedológiát, ide tartoznak a gyermekekre vonatkozó mindazon fiziológiai és pszichológiai vizsgálatok, melyek sajátos műszerek felhasználásával történnek; iskolai pedológiát, melynek területe az előbbivel összeesik, de a kutatás különösebb műszerek nélkül is elvégezhető; introspektív pedológiát (tanuvallomások stb.) és ankétmódszert.

Ismeretes Ioteykónak azon felosztása is, mely szerint a pedológia részei az elméleti pedológia, az alkalmazott pedológia vagy pedotechnika, a kísérleti pedagógia és a kísérleti didaktika. E felosztás tehát a kísérleti pedagógiát és didaktikát is a pedológia részének tekinti.

Még homályosabb és zavarosabb lesz a pedológia rendszerének a kérdése, ha más rendszerre való törekvéseket is áttekintünk.

A gyermektanulmány első rendszeres áttekintését Chrisman adta. Az ő rendszere a következő:

Pedológia : A.) A pedológia története. B.) A pedológia rendszere : I. A gyermek a történelemben. II. A gyermek a jelenben : 1. A barbár és a félművelt népek gyermeke. 2. A civilizált népek gyermeke : a) az abnormális gyermek ; b) a normális gyermek. III. Ped. laboratóriumi tanfolyam : 1. gyakorlati útmutatások, 2. az eszközök, 3. a mérések, 4. a megfigyelések, 5. a kísérletezés : a) a testi erő, b) az életerő, c) a hallás, d) a látás.

Blum 1899-ben a *L'Année psychologique*-ben írt cikkében az anyag következő csoportosítását ajánlja :

Általános pedológia : A). Pediátria : a) a beteg, süket stb. gyermek ; b) a hipnotizmus. B). Laboratóriumi pedológia : a) pedometria ; b) pedo-pszichológia ; c) antropológiai pedológia. B). Introspectiv pedológia : a) a gyermek tudata ; b) a tünemények mesterséges reproductiója ; c) az ankétek.

Mirguet (*La pédologie ou pédagogie scientifique. 1905.*) szerint a pedológia a következőképp osztható fel : 1. fiziológiai pedagógia ; 2. az abnormális gyermek pedagógiája ; 3. kísérleti pedagógia ; 4. puerikultúra ; 5. szexuális nevelés ; 6. a tanítás módszereinek meghatározása ; 7. az ifjúkor neveléstana.

Ennél sokkalta bonyolultabb Persigout rendszerezése (*Essais de pédologie générale. 1909*). Három nagy fejezetre osztja a pedológiát, melyek mindenkének rengeteg alfejezete van. Ime :

I. Discriptiv pedológia. 1. A nevelési elméletek története és kritikája. 2. A család atropológiája. 3. Gyermeki szociológia.

II. Analitikus pedológia. 1. Gyermeki biológia :

a) az újszülött, a csecsemő és a gyermek anatómiája és fiziológiája; b) puerikultúra, profilaxia és iskolahigiéné; c) klinikai pediátria. 2. Elméleti pedagógia: a) kísérleti pszichológia vagy pedotechnika; b) pszichofiziológia; c) kritikai pediátria. 3. Alkalmazott pedagógia: a) általános methodológia; b) a tanításról általában; c) a tantervek.

III. Dogmatikus pedológia. 1. A pedagógia filozófiája: a) az egyetemes nevelés, nemzetközi vonatkozások; b) a pedagógia más tudományokkal való vonatkozásában; c) transzcendentális pedagógia. 2. A tanítás: a) iskolai nevelés; b) a tanítás egysége; c) a technikai iskolák. 3. Az iskolaszervezet: a) a tulajdonképeni adminisztráció; b) általános törvényalkotás; c) anyagi szervezet.

Mint a szisztémára való legujabb törekvést, említsük még Schuyten felosztását (*La Pédologie. 1911*). Szerinte a pedológia részei a következők: 1. iskolai higiéné; 2. antropometria; 3. gyermekfiziológia; 4. gyermekpszichológia (felölelve a normális és abnormális gyermeket); 5. állatpszichológia; 6. pedagógia; 7. szociális vonatkozások; 8. gyermeki antropológia és a gyermek története.

Ha csak futólagos pillantást vetünk is e felosztásokra, rögtön látjuk, hogy azok formai és tartalmi szempontból egyaránt hibások. Logikailag a felosztásnak egységesnek kell lennie. Egyszerre több nézőpontból osztályozni a tünetényeket, hiba. Chrisman felosztásában pl. a pedológiai laboratóriumi tanfolyam is az általa felállított rendszerben foglal helyet, holott ez nem tartalmi, de methodológiai részlet. Tartalmi szempontból

a legtöbb felosztásnak nagy fogyatkozása, hogy a pedológiai és a szorosabb értelemben vett pedagógiai részletek összefolynak bennök. Különösen a kísérleti pedagógiával van sok baj. A pedológia és a pedagógia összekúszálását erősen mutatja Mirguet csoportosítása, legmagasabb fokát pedig ez a zavar Persigout-nál éri el, aki nemcsak az egész pedagógiát, a célok tanától a nevelés történetéig, belesorozza a pedológiába, de még anatómiát, fiziológiát, higiénét, iskolaszervezetet, adminisztrációt, szóval minden elképzelhető pedagógiai kérdést a pedológiába tartozónak tüntet fel.

A keretek illetéktelen túlterjesztésének kell tekintenünk Schuyten eljárását is, mikor az iskolai higiénét, az állatpszichológiát a pedológia keretében teljes részletességgel letárgyalja. Hiszen bizonyos, hogy az egyes tudományok között vannak nagyobb-kisebb számú érintkezési pontok, de ezek révén egy tudományt egy másik keretében újból letárgyalni talán még sem lehet. A gazdaságtan pl. sok pontban érintkezik a kémiával, de ez nem elég alap arra, hogy a kémia vonatkozó fejezeteit a gazdaságtanban is fejtegetessük. Hasonló esetekben elegendő a hosszabb-rövidebb utalás, hivatkozás.

A francia nyelven megjelent összefoglaló munkák hibáit mutatják az angol, német stb. nyelven írt dolgozatok, tanulmányok is. A gyermektanulmányozók közös hibája, hogy szaktudományuk egyoldalú nézőpontjából nézik a gyermektanulmányt. Innen származnak a beosztás nagy aránytalanságai. A pszichológus főképp a pszichológiai részt látja meg benne, az egészségtannal foglalkozó az iskolahigiénét, a pedagógus a kísérleti pedagógiát, az orvos a pszichiátriai, patológiai részt és így tovább.

Eredetiséget is hiába keresünk az eddigi rendszerekben. A legkiválóbb pedológusok, Binet, Meumann stb. rendszerezésében sem találunk új, önálló vonást. A pedológiának tehát még nincsen eredeti rendszere. A legkiválóbb pedológusok összefoglaló műveikben a pedológia anyagát a pszichológia ismert kategóriáiba szoritották bele s mindössze némi fiziológiai, iskolahigiéniai, patológiai részletekkel toldották meg. Akik mást tettek, azok csak növelték a zavart. Homályt terjesztettek ott, ahol világosságot kellett volna teremteniök. Látva a szisztémára való törekvések eredménytelenségét, igazat kell adnunk Schuytennek, aki szerint a pedológia még fiatal arra, hogy anyagát rendszerbe lehessen foglalni. Eddigi rendszerei, jól-rosszul, csupán csak az anyag áttekinthetését szolgálták. Tudományos értékű pedológiai szisztéma kialakulásának még igen sok az akadálya. Ezek közé tartozik bizonyára az is, hogy fogalmai, műszavai stb. nem egységesek. A pedológia még alig fogott az unifikáció rendkívül nehéz és bonyolult feladatának megoldásához.

Minden tudomány fejlődése során új és új fogalmak s ezek jelölésére új szakkifejezések keletkeznek. Nagy zavart szokott előidézni, hogy egy-egy fogalom jelzésére több terminus technikus kerül forgalomba. Az is nagy baj, hogy egyik-másik szakkifejezés tartalma nincs pontosan meghatározva. Nagy félreértések, sokszor csak erővesztességek árán kiküszöbölhető zavarok szoktak ebből keletkezni. Ezért időről-időre bekövetkezik a szüksége annak, hogy a szakkifejezések tartalma, értelme pontosan meghatározottassék s így egy egységes terminológia alakuljon

ki. A természettudományok terminológiája már elég egységes, nagyon kívánatosnak látszik ez az egység a szellemi tudományok terén is. A pedológia szótára is tele van kétes és homályos értelmű kifejezésekkel; ezek tartalmának egységes megállapítása mulhatlanul szükséges. Ha a műszavak értelme tiszta, egységes, sok vitatkozásnak lehet elejét venni s a szellemi erőket, céltalan pocskolás helyett, új célok elérésére lehet felhasználni. Az egységes terminológia tehát ökönómiát is jelent.

Az egységesítés azonban nemcsak a fogalmakra és kifejezésekre vonatkozik. Ezeken kívül egységet kell teremteni a módszerek, mértékegységek, eszközök, jelzések és rövidítések terén is. Nagy fogatkozása a kísérleti pszichológiának s ennek mintájára a pedológiának is, hogy ahány pedológus, annyiféle eljárást és eszközt használ a kutatásban. Ez a nagy változatosság az elért eredmények összehasonlítását lehetetlenné teszi, mert hisz' világos, hogy csak egyforma módszerekkel és eszközökkel elért adatok összehasonlítása vezethet megnyugtató, exakt eredményekre. Az eszközök és eljárások sokféleségéből következik, hogy a pedológia körébe eső tünetmények mérésére nincsenek egységes mértékeink. A fizikának, kémiának, mechanikának stb. univerzálisan elfogadott mértékrendszere van. Egyetemes mértékegységek megalkotása a pedológiában lehet talán nehezebb, de ép oly elkerülhetlenül szükséges. Ennek legelemibb feltétele, hogy a használt eszközök teljesen egyformák legyenek, mert csak egyforma eszközök engednek meg egyforma mérlegelést. Az apparátusok egységesítése a pedológia fejlődését rendkívüli módon

meggyorsítaná. E tudományban, tudjuk, sok kérdés van, mely csak statisztikák segítségével oldható meg. Statisztikákat felállítani, általánosítani pedig csak nagyszámú, de megközelítőleg egyforma értékű adatokból lehet. Ily adatokat csak egyforma eszközök, tehát egyforma mértékek alkalmazása mellett kaphatunk. Egységes apparátusokkal nyert adatok, bárhol szerezték is őket, összehasonlíthatók. Iskolák és iskolák, országok és országok adatai között lehetővé válnék az összehasonlítás, az adatok ezrei és tizezrei lehetővé tennék a gyorsabb és exaktabb általánosítást!

Az egyetemesen elfogadott eszközöknek lehetőleg egyszerű szerkezetűeknek, könnyen kezelhetőeknek és szállíthatóknak kell lenniök, mert iskolákban, tantermekben csak úgy használhatók. Ott gyorsan kell dolgoznunk, nem szabad a gyermekeket rendes foglalkozásuktól, a tanulástól, hosszabb időre eltérítenünk. Ez eszközöknek továbbá, egyszerűségök dacára, lehető pontosaknak kell lenniök. Az egyformaság érdekében a pedológiában használt minden apparátusnak meg kell határozni nagyságát, súlyát, szerkezetét. Ezenkívül módját kellene ejteni annak is, hogy az eszközök ily szigorú uniformizálása mellett még se legyenek elzárva a haladhatóság, a fejlődés útjai.

A pedológiai munkák és cikkek biztosabb megértését szolgálja a jelzések egységesítése is. Ezek terén is nagy az önkény. Nézzük csak példaképen a gyermekek korának a jelzését. A korjelzés gyakran és nagy változatossággal fordul elő a gyermektanulmányi munkákban. Egyesek úgy jelzik a gyermekek korát, hogy adják a napok, mások a hetek számát. Az ilyen jelzés

kényelmetlen, mert mindig át kell évekre számítanunk, ha igazán tudni akarjuk a kort. Az egyöntetűség kialakulása érdekében ajánlotta Claparède a Genèveben tartott hatodik pszichológiai nemzetközi kongresszuson, hogy erre Stern jelzési módja fogadtassék el.¹ Stern 1907-ben *Die Kindersprache* címen megjelent könyvében ugyanis a következő pontos és rövid jelzést ajánlja. Az első szám jelenti a betöltött évek számát, a második a betöltött hónapokat s a zárójel közé tett harmadik a napokat. Így 2;10. jelzés 2 év 10 hónapot, 0;3(15) pedig 3 hónapos s 15 napos kort jelent. A jelzések hasonló egységesítése a gyermektanulmány más részleteiben is igen kívánatos volna. Sokszor nem is kellene egészen új jelzések kitalálásán fáradni, hanem csak a már meglevők közül kellene az épen legalkalmasabakat kiválasztani.

Tér- és időmegtakarítást jelent a rövidítések egységesítése is. Különösen a szakfolyóiratok sokszor igen hosszú címének megrövidítése kívánatos. E rövidítéseknek azonban bizonyos elvek szerint kell történniök, ha azt akarjuk, hogy könnyű legyen azok észbentartása. A követendő elveket igen részletesen Claparède fejtette ki egy 1911-ben megjelent cikkében.² Vele teljesen egyidőben Lipmann Otto a *Zeitschrift für angewandte Psychologie und psychol. Sammelforschung* c. folyóiratban mintegy 80 pszichológiai, pedológiai, pszichi-

¹ Claparède: *L'unification et la fixation de la terminologie psychologique*. Rapports et comptes rendus VI.-me congrès internat. de psych. Genève, Kündig 1910. — 479. l.

² Ed. Claparède: *L'abréviation des titres des publications périodiques*. Archives de psychologie. XI. köt. 1911.

átriai stb. folyóiratnak közölte a rövidített címét. A forgalomba hozott ilyen rövidítések pl.:

ZKi = *Zeitschrift für Kinderforschung*

JMeSci = *Journal of Mental Science*

RP*s*(i) = *Rivista di Psicologia*.

Lipmann rövidítéseit elfogadta az Alkalmazott Pszichológiai Intézet (Institut für angewandte Psychologie). Stern *Psychologie der Individualität* c. munkájában már e rövidítéseket használta. De csak a német szakirodalomban nyertek ezek némi elterjedést. Schuyten, de la Vaissière és mások franciául írt munkáikban Lipmanntól eltérőleg, egészen önkényesen más rövidítéseket állítottak össze. Claparède különben is kinyilvánította, hogy Lipmann rövidítései minden elv nélkül történtek s így nagyon megterhelik az emlékezetet.

Látni való, hogy az unifikáció terén már történt valami, de a munka aránytalanul nagyobb része még hátra van. E nehéz és bonyolult feladat megoldása különben a nemzetközi szervezetek és kongresszusok egyik legfőbb célja. A pedológia terminológiájának, módszereinek, apparátusainak, jelzéseiinek, rövidítéseinek egységesítése a legszorosabban összefügg a pszichológia hasonló unifikációjával. A pszichológiában az egységre való törekvések már 1900-ban, a Párisban tartott nemzetközi kongresszuson felvetődtek. Beható megvitatásra azonban csak az 1909-ben, Genèvében tartott hatodik pszichológiai nemzetközi kongresszuson kerültek. Itt már 13 előadó foglalkozott az unifikáció kérdésével. A pedológiai terminológia egységesítésének kérdését Loteyko vetette fel az 1911. nyarán Brüsszel-

ben tartott első gyermektanulmányi nemzetközi kongresszuson.¹ Előadása ugyan nem sokkal vitte előbbre a kérdést; jelentősége inkább abban van, hogy hatása alatt az egységesítés kérdéseinek beható megvitatását a legközelebbi nemzetközi kongresszus egyik főbb feladatául tűzték ki.² E munka előkészítésére Nemzetközi pedológiai iroda felállítását határozták, melynek a kiválóbb pedológusokkal, pszichológusokkal és eszköz-készítőkkel összeköttetést kell fenntartani. Szerepe olyan lesz a pedológiában, mint a párisi Marey-intézeté a fizioológia terén.

A Brüsszelben tartott első nemzetközi pedológiai kongresszus más tekintetben is nagyjelentőségű volt a gyermektanulmány fejlődése szempontjából. Amint látni fogjuk, kiváló fontosságú intézmény keletkezésére adott ösztönzést. A pedológia Európában és Amerikában ugyan mindenfelé elterjedt, vannak azonban városok, ahol egy-egy kutató kiválósága, szervező ereje, buzgalma folytán nagyobb lendületre kapott. Ilyen városok Európában, — hogy csak néhányat említsünk, — Hamburg, ahol Meumann; Boroszló, ahol Stern; Lipcse, ahol Brahn fejlesztik a gyermektanulmányt. Ilyen volt Paris is Binetnek a közelmúltban bekövetkezett haláláig. Külön ki kell emelnünk Brüsszel és Genève szerepét. E városokban oly nevezetes intézményei keletkeztek a gyermektanulmányi kutatásoknak, melyek e tudományág

¹ Dr. I. Ioteyko: *Unification des termes, des mesures et des notations en Pédologie*. Revue psychologique. V. köt. (1912) — 44—76. l.

² A második gyermektanulmányi nemzetközi kongresszust 1915-ben Madridban fogják tartani.

fejlődésében kiemelkedő szerepet fognak játszani. Értjük itt a brüsszeli Pedológiai Nemzetközi Fakultást és a genèvei J. J. Rousseau-Intézetet. Mindkettő 1912. év őszén keletkezett és pedig az utóbbi okt. 21-én, az előbbi pedig nov. 5-én nyílt meg. Dacára ezen teljesen jelentéktelen időkülönbségnek, a prioritás kérdésében majdnem vita keletkezett közöttük. Szervezetükben, berendezésükben igen sok az egyező vonás. A Rousseau-Intézetet a svájci francia tanítási nyelvű egyetemek tanárai létesítették. Keletkezése tehát hasonlít a középkori egyetemek keletkezéséhez, melyek a tanárok és tanulók összetömörüléséből állottak elő. Létesítésében mégis Claparède Edée a legnagyobb érdem.

A Pedológiai Nemzetközi Fakultás keletkezésére a brüsszeli kongresszus adta meg a döntő lökést. Itt többen, köztük magyarok is, oly magasabb fokú intézmény felállítását sürgették, amely a pedológia művelésével foglalkoznék. Az állam támogatása nélkül, magánosok kezdeményezése hozta létre. Felállítása érdekében Loteyko kisasszony fejtette ki a legnagyobb tevékenységet; ő lett az új intézmény igazgatója. Ami a két intézet tanulmányi anyagát illeti, a Rousseau-Intézet szélesebb körű anyagot ölel fel, amennyiben a neveléstudomány összes részeire kiterjeszkedik. Ez különben elnevezésében is kifejezésre jut: „Rousseau-Intézet vagy a neveléstudományok szabad iskolája.” A Pedológiai Fakultás kifejezetten főképp a pedológiát műveli. A tanításukban uralkodó szellem azonban teljesen egyező. Hallgatóiknak a tudományos kutatásba és alkotásba való bevezetését s nem a pusztá ismeretközlést tekintik feladatuknak. Hallgatóságuk nemcsak előadásokra jár, de elsősorban és főleg dolgozik

a laboratóriumokban, szemináriumokban és a könyvtárakban. Uralkodó tehát az egyéni munka, amely új felfedezésekre is vezet. A tanítás ily felfogása révén, nem a szó általános értelmében vett iskolának, de kutatási és szervezési középpontoknak kell ez intézményeket tekintenünk. Bennök nemcsak terjesztik, de továbbfejlesztik és rendszerbe szedik a gyermektanulmányt.

Tanulmányi rendjük is sok hasonlóságot mutat. A Rousseau-Intézetbe beiratkozhatik minden 19 évet betöltött férfi vagy nő, akinek az itt folyó munkák végzésére elegendő műveltsége van. A Pedológiai Fakultás is mindenkit felvesz, aki középfokú iskolát vagy tanítóképzőt végzett. A tanulmányok az előbbiben két évig tartanak s aki a két évig tartó munkában sikerrel vett részt, diplomát is nyerhet. A Pedológiai Fakultás tulajdonképeni tanulmányi ideje is két év. Mindenik végén vizsgálatot lehet tenni. Aki a második év végén előírt vizsgálatot is leteszi, diplomát kap. Van még egy harmadik év is, melyet azok látogatnak, akik a „pedológiai tudományok doktora“ díszes fokozatot akarják elnyerni.¹

Mindkét főiskolának folyóirata is van. Ezek nemcsak ez intézmények összes ügyeit, az előadások rendjét, a folyó munkákat s azok eredményeit, a jövőre vonatkozó tervezéseket közlik, szóval ez intézmények életéről részletes és hű képet nyújtanak, hanem figyelemmel kísérik az egész világon e téren folyó tevékenységet s

¹ Lásd bővebben Molnár Oszkár: *A pedagógiai továbbképzés új intézményei*. Család és Iskola. XXXIX. évf. (1913). — 3—6 l.

arról áttekintést adnak. A Rousseau-Intézet folyóirata *Intermédiaire des Éducateurs* címen teljesen önállóan jelenik meg.¹ A Pedológiai Fakultás orgánuma a jelen évben indult meg. Címe: *La Paedologium*'s negyed-évenként, egyelőre a Ioteyko által 1908-ban alapított *La Revue Psychologique* mellékleteként jelenik meg.

Mindkét főiskolán az első évben nem nagyszámú, de a világ majd minden részéből jött hallgatóság verődött össze. A Rousseau-Intézetnek a svájciakon kívül volt német, belga, spanyol, görög, holland, lengyel, portugál, orosz, oláhországi, palesztinai, dél- és északamerikai hallgatója. Rendes hallgatóinak száma a téli szemeszterben 20-at, a nyáriban 29-et tett ki. Csaknem valamennyien gyakorlatilag már működő iskolaemberek voltak, akik fél vagy egész évi szabadságukat ilyen továbbképzésre használták fel. Hasonlót mondhatunk a Fakultás első évének hallgatóiról, kik közül tizenketten az első évfolyamot követő vizsgálatot is letették. A sikeres vizsgát tettek között volt 5 nő.

A Rousseau-Intézet és a Fakultás ezen futólagos ismertetéséből is kitetszik, hogy ez intézményeknek rendkívül fontos szerepük van a pedológia terjesztésében. Ez annál is inkább nevezetes, mert a pedológia mint önálló tárgy eddig még nem igen tudott utat törni magának az iskolákba. Az amerikai egyetemeken még úgy-ahogy megbecsülik. A new-yorki Columbia-egyetemen, vagy a worcesteri Clark-egyetemen a tanárok a pedológia köréből is tartanak kollégiumokat. Az európai egyetemeken még nincs a pedológiának tanszéke, amint

¹ E folyóiratról említést tesz Kemény Ferenc *Nemzetközi mozgalmak* c. cikkében. (Magyar Paedagogia. XXII. évf. 146. l.)

nincsen a kísérleti pszichológiának és pedagógiának sem. Az egyetemekre való bejutása talán Belgiumban és Németországban van a legjobban előkészítve. A brüsszeli egyetemen Ioteyko próbálta meghonosítani akként, hogy kísérleti lélektani előadásaival kapcsolatosan pedológiai kérdéseket is fejtegetett. Ennél határozottabban mutatja a pedológia előretörését, hogy 1913-ban a brüsszeli új egyetem egyenesen megbízta Schuytent gyermektanulmányi előadások tartásával. Németország több egyetemén a filozófia és a pedagógia tanárai azok, akik előadásaik körébe a pedológiát is felveszik. A lipcsei egyetemen pl. Brahn Miksa minden évben tart ily előadásokat. Mindezek azonban csekély számú, elszigetelt törekvések. Általánosságban azt kell mondanunk, hogy az európai egyetemek eddig nem nagy szerepet játszottak a pedológia terjesztésében. Ráhagyták azt a társaságokra, a folyóiratokra, a tanfolyamokra. Sok tanfolyamon ugyanis, habár mellékesen, tényleg fejtegetnek pedológiai témákat is. Hazánkban pl. a tanítók részére 1902-ben rendezett első továbbképző tanfolyamon gyermekpszichológiai előadások is voltak. Jelenleg a fővárosi Pedagógiai Szeminárium tárgyai közt állandóan ott szerepel a gyermektanulmány is. Az olyan tanfolyamok azonban, amelyek kizárólag vagy legalább kifejezetten pedológiával foglalkoznának, nagyon ritkák. Ilyeneket csak a pedológiai társaságok rendeznek. Ilyeneknek lehet talán tekinteni azokat a nyári kurzusokat, melyeket 1908. óta Brüsszelben Pedológiai Szeminárium néven Ioteyko szervezett. A Fakultás felállítása óta azonban ezek is megszűntek. E kurzusok négy-négy hétig tartottak. Céljuk volt, hogy a pedagó-

gusokat és az orvosokat a gyermektanulmánnyal megismertessék.

Ma már körülbelől tisztázottnak tekinthető az a kérdés, hogy kiket kell rendszeres pedológiai kiképzésben részesíteni. A legbehatóbban e kérdéssel talán Nagy László foglalkozott. A brüsszeli nemzetközi kongresszuson előterjesztett dolgozatában kifejtette, hogy a pedológia a szociális élet három területén: a nevelés, az orvoslás és a jogszolgáltatás terén nyer gyakorlati alkalmazást.¹ Tehát nemcsak a pedagógusnak kell a pedológia fontosabb eredményeit ismernie, de a gyermek- és iskolaorvosnak, a gyermekbirónak és a gyermekvédelem terén elfoglalt jogásznak is. Az orvos szerepe az iskolázás keretében napról-napra nő. A tanártestületek körében felvetődő pedagógiai és didaktikai kérdéseket higiéniai nézőpontból ő van hivatva megítélni. Az egyes tanulókról s a tanulók összességéről alkotott vélemény sok esetben nem felelhet meg a valóságnak, tehát nem lehet igazságos az orvos észrevételeinek meghallgatása nélkül. Az iskolai élet rendje, a tanulók elfoglaltsága, erkölcsi élete, tanulmányi haladása stb. pedagógiaiilag csak úgy ítéltethők meg igazságosan, ha az orvos véleményét is meghallgatjuk. Hogy az orvos ezen fontos feladatának megfelelhessen, ismernie kell a gyermek és ifjú fizikai és lelki életének törvényeit.

A legtöbb országban ma már működnek a gyermekbiróságok. A gyermekbiró, midőn ítélkezik a gyer-

¹ Ladislas Nagy: *Enseignement de la Pédologie pour les Pédagogues, les Médecins et le Personnel des Tribunaux pour l'Enfance*. La Revue Psychologique. V. köt. (1912.) — 3-11. l.

mek felett, ezt igazságosan csak úgy teheti, ha ismeri a gyermek múltját, fizikai és pszichikai egyéniségét, természetes és szociális környezetét. Pedológiai ismeretek nélkül tehát nem teljesítheti tökéletesen feladatát. Hogy a pedagógus épenséggel nem nélkülözheti a gyermektanulmány eredményeinek ismeretét, talán nem szorul bővebb igazolásra. Még a tanárnak is, aki pedig nem foglalkozik kicsi korú gyermekekkel, ismernie kell a pedológia fontosabb fejezeteit. Igaza van Weszelynek, ki szerint nem lehet jó tanár, aki sohasem foglalkozott gyermektanulmánnyal. Hogy ily eset elő ne fordulhasson, ajánlja, hogy a gyermektanulmány legyen tárgya minden tanárvizsgálatnak s ne legyen tanár Magyarországon, aki a gyermek testi és szellemi fejlődését nem ismeri.¹

Az orvosok, bírák, tanárok pedológiai kiképzésének szüksége magában rejti a gyermektanulmánynak az egyetemeken előadott tárgyak közé való felvételét és az egyetemeken gyermektanulmányi tanszékek, laboratóriumok és szemináriumok szervezését, mert hiszen az orvosokat, bírákat, tanárokat az egyetemeken képzik. A pedológiának egyetemi művelését a brüsszeli nemzetközi kongresszuson Nagy László, Ioteyko, Sluys és mások hangoztatták. Ugyanezt tette Weszely Ödön a budapesti gyermektanulmányi kongresszuson.

Még erőteljesebben és egységesebben hangoztatják ma már a pedológiának a tanítóképzők rendes tárgyai közé való felvételét. Mi sem természetesebb, mint az, hogy a gyermeket főleg a tanítóknak kell ismerniök!

¹ Dr. Weszely Ödön: *Gyermektanulmány és pedagógia*. Új Élet. VIII. évf. (1913.) — 595. l.

Inkább azon lehet csodálkozni, hogy a pedológiának a tanítóképzőkben való beható, független műveléseért még mindig harcolni kell. A pedológia tanítóképzői művelése két helyen indult élénk fejlődésnek: Belgiumban és nálunk. Mindkét helyen a kezdet biztató; mindkét helyen az ily törekvésnek már bizonyos multja van.

Belgiumban e törekvések 1905-re vezethetők vissza. Ez évben a Liége-ben tartott első gyermekvédelmi kongresszuson az a kívánság jutott kifejezésre, hogy a tanító- és tanítónőképzők növendékeiket vezessék be a gyermekmegfigyelésbe. Nyomban a kongresszus után J. Demoor és Sluys javaslatot nyújtottak be a brüsszeli városi tanácshoz, melyben a pedológiának a tanítóképzőkbe való bevitelét hangoztatták. A negyedik évfolyamon heti egy óra szerintök elegendő lenne arra, hogy a tanítónövendékek fogalmat nyerjenek a pedológiáról és hogy gyakorlatilag bevezetessenek abba, hogy kell a gyermekek egyik-másik tulajdonságát meghatározni. Hogy e tárgy tanítása eredményes legyen, minden tanítóképzőben egy-egy szerényebb laboratóriumot kell szervezni.¹ Javaslatukat a tanács elfogadta s 1905 szeptemberében a brüsszeli községi tanítóképző negyedik évfolyamán heti egy órán megkezdődött a pedológia tanítása. Az intézet egyidejűleg laboratóriumot is kapott, melynek felszerelése azóta évről-évre gyarapszik. A pedológia tanításával T. Jonckheere bízott meg, ki német egyetemeken végezte tanulmányait. A pedológia általa előadott anyaga ma is a következő:

¹ A. Sluys: *L'enseignement de la pédologie à l'école normale et à l'université*. La Revue Psychologique. V. köt. 16. és köv. l.

1. a pedológia célja és jelentősége; 2. története; 3. normális és abnormális gyermek tanulmányozásának módszerei; 4. a gyermek fizikuma; 5. a gyermek érzékszerveinek vizsgálata; 6. a szellemi elfáradás; 7. az emlékezet; 8. a tanuvallomások; 9. a figyelem; 10. a felsőbb szellemi folyamatok: képzettársítás, ítélet, következtetés, általánosítás, elvonás; 11. a szuggesztibilitás; 12. a tanításban alkalmazott kísérletezés; 13. különböző kutatások; 14. az iskolásgyermekek képességeinek mérése; 15. általános következtetések. Ezen tételek mindenikének tárgyalási sorrendje pedig a következő: a) az alkalmazott módszer s a használt eszköz leírása; gyakorlati bemutatás; b) a főbb eredmények; c) az eredmények interpretálása; d) gyakorlati következmények.

Az 1906-ban Brüsszelben tartott neorológiai és pszichiátriai kongresszus a pedológiának a tanítóképzők tanítástervébe való felvételét kívánta. E kívánság még ugyanazon évben teljesült, mert az ezen évben Monsban állított közs. tanítónőképző és a Charleroiban állított közs. tanítóképző tanítástervébe fel is vették. Mindkét helyen a pedológia tanításával Ioteyko kisasszonyt, akkor a brüsszeli egyetem pszicho-fiziológiai laboratóriumának vezetőjét bízták meg. A pedológia anyagát Ioteyko a következőkép tagolta: 1. történet, az érzékszervek kísérleti vizsgálata; 2. iskolai antropometria (a fizikai fejlődés, az izomerő, ambidextria, testmérések, spirometria, kefalometria, a lélegzés és vérkeringés grafikai vizsgálata, az antropometria szociális vonatkozásai); 3. pszichochronometria (a reakciók mérése); 4. az emlékezet és fejlesztése; 5. a gyermek képzelete; 6. a tanuvallomá-

sok; 7. a sugalmazhatóság (asszociációs módszer, a figyelem vizsgálása és fejlesztése); 8. a szellemi elfáradás, (az értelmesség vizsgálása és fejlesztése); 9. ítézés, következtetés, elvonás, általánosítás; 10. a test-módszer; 11. a képességek mérése; 12. a reform-iskolák; 13. a normális, abnormális és szűrnormális gyermekek; 14. az alkotó tehetség; 13. az akarat; 16. az erkölcsi nevelés pszichológiai alapjai; 17. karakterológia; 18. a gyermekkor szociológiája; 19. a pedológia methodológiája (egyéni és statisztikai módszerek); 20. a korrelációk; 21. a pszichológus, orvos és pedagógus együttműködése; 22. az iskolák orvos-pedagógiai felügyelete; 23. pedológiai szervezetek; 24. iskolai egyéni törzslapok (carnet scolaire individuel). — Amint látható, a pedológia anyagának ez a két elősorolása a főbb vonásokban megegyezik ugyan, de az eltérő vonások sem jelentéktelenek. Loteyko programjára vonatkozólag bátran megjegyezhetjük, hogy nemcsak összefonódik itt-ott a kísérleti pszichológiával, de oly részeket is tartalmaz, amelyeket semmi esetre sem sorozhatunk a pedológia körébe. Ily részek pl. a reform-iskolák, az erkölcsi nevelés pszichológiai alapjai stb. Pedológiai előadásait könyvalakban is ki fogja adni. Ezek első kötete *Aide mémoire de psychologie expérimentale et de pédologie* címen 1909-ben már meg is jelent.

Igy vetette meg a lábát a pedológia néhány belga községi tanítóképzőben. Az állam által fenntartott intézetekben ellenben lassan halad előre a dolog. A közokt. kormány megbizta van Biervliet-t, a gandi egyetem tanárát, hogy az 1908/9. tanév folyamán tartson az áll. tanítóképzők kiküldött tanárainak a gyermekekre alkal-

mazott kísérleti pszichológiából előadásokat. A következő évben ugyanerre a tanfolyamra felrendelték az el. iskolák kiválóbb felügyelőit. Belgiumban tehát az iskolai közigazgatás intézőire nézve is szükségesnek tartják a pedológia főbb eredményeinek ismeretét. De az állami tanítóképzőkben még most sem tanítják a pedológiát.

Nálunk az állami tanítóképzőkben kezdődött a pedológia felkarolása. Láng Mihály az aradi áll. tanítóképzőben évekkel ezelőtt meghonosította a gyermekmegfigyelést. Tanítványai naponként lejárta az intézet gyakorló iskolájába s jegyzeteket vezettek a gyermekekről. A baj csak az volt, hogy a tanulók ily korban még nem tudnak megfigyelni. Sokkal komolyabb alakot öltött a gyermektanulmányozás Nagy László hatása alatt. Javaslatára a kultuskormány 1909-ben elhatározta, hogy az összes áll. tanító- és tanítónőképzőket felszereli a pszichológiának kísérleti uton való tanítására és a tervszerű gyermektanulmányozás céljaira szolgáló kísérleti pedagógiai-pszichológiai laboratóriumokkal. Az első laboratóriumot a bpesti VI. ker. áll. tanítónőképző-intézet kapta s ennek mintájára most van folyamatban a többi képzők laboratóriumának szervezése. Az összes intézetek pedagógia-tanárait külön tanfolyamokon képezték ki a kísérleti pszichológiában, és pedológiában. De ezek a részletek ismertek, hiszen szemünk előtt folytak le. Bizonyos, hogy sehol a világon az állam nem szervezte oly tudatosan és oly részletesen a kísérleti pszichológia ügyét, mint nálunk. A pedológia szempontjából a hiány csak abban van, hogy a gyermektanulmány nagyon is hozzá van fűzve a kísérleti pszi-

chológiához. Egészen elvész benne. A pedológiának mint külön önálló és független tárgynak a kiharcolása még a jövőre vár. Ebből a szempontból az említett belga képzők előbbre vannak.

Fejtegetéseink folyamán több alkalommal rámutattunk a pedológia fogatkozásaira. Rámutattunk arra, hogy mint elméleti tudománynak legalapvetőbb kérdései még megvilágításra szorulnak. Viszont hangoztatnunk kell, hogy már ebben a kiforratlan, befejezetlen formájában is érezteti átalakító hatását az elméleti és gyakorlati pedagógiában egyaránt. Nyomában mindenféle oly törekvések mutatkoznak, amelyek a közoktatás jelenlegi szervezetének többirányu átalakítását célozzák. Reformokat sürgető hangok hallatszanak, talán még gyengén és bátortalanul Francia- és Olaszországban, Angliában, — bátran és hangosan Németországban, türelmetlenül és sürgetően Amerikában. Hasonlóképen, szemünk előtt formálódik át a pedológia hatása alatt a tanítás módszere. Az eddigi pedológiának, minden hiányai mellett, van egy nagy haszna: segítségével igazabban megismerhetjük tanítványainkat! Megállapíthatjuk értéküket. Megmérhetjük fizikumukat, intelligenciájukat, emlékezetüket, képességeiket, erkölcsi értéküket. E quantitativ értékelést folytathatjuk qualitativ irányban is. Szóval a pedológia eddigi eredményeit gyakorlatilag is tudjuk alkalmazni. Meg is indultak már az eredmények gyakorlati alkalmazására vonatkozó törekvések. Németországban e célból Bund für Schulreform néven külön egyesület alakult. Általában azt kell mondanunk, hogy csak a tudósok elégszenek meg a pedológia tisztán elméleti továbbépítésével, a pe-

dológiai társaságok mindenütt inkább a gyakorlati vonatkozásokat keresik és azokat törekszenek érvényesíteni. A tanítóképzőknek is szép és fontos feladata a gyermektanulmány eddigi eredményeinek egyrészt elterjesztése, másrészt a tanítás gyakorlatába való bevitel. Itt ezúttal csak egy ily gyakorlati vonatkozására kívánunk rámutatni, amelynek első nyomai néhány hazai tanítóképzőben és középiskolában már mutatkoznak is, és ez az ú. n. orvos-pedagógiai törzskönyv (dossier médico-pédagogique).

Mindenki előtt világos, hogy ha az iskolásgyermek fizikai és pszichikai mineműségét és fejlődését ismerni akarjuk, időnkint különféle méréseknek kell őket alávetnünk. Az elemi iskolákban e méréseket az iskolaorvosnak és a tanítónak kell végeznie. A tanítóképzőkben irányításuk a pedológiai laboratórium feladata, végzésükben pedig az iskolaorvosnak, a testi nevelés és a pedagógia tanárainak kell részt venniük. E mérések eredményeit tartalmazza az orvos-pedagógiai törzskönyv. Az ily törzskönyvnek már több típusa ismeretes. Lényeges, hogy beosztásában alkalmazkodjék az iskola viszonyaihoz s a lehetőségig egyszerű legyen. A bonyolult napló kitöltése szükségtelenül megterheli a tanítószemélyzetet. A tanítóképzőkben meghonosítandó orvos-pedagógiai törzskönyvnek jó mintáját szolgáltatják a belga (a monsi és charleroi-i) tanítóképzők. Itt minden tanulónak fizikai, fiziológiai és pszichikai mérésen kell keresztül esnie. A fizikai mérésekkel a testgyakorlás tanára van megbízva, a többit az iskolaorvos és a pedológia tanára végzi. Az antropometriai és fiziológiai mérések és vizsgálatok évenként egyszer,

az iskolai év elején történnek. Csupán a súlyt mérik kétszer. A látást és hallást is egyszer vizsgálják évenként, míg az izlés és szaglás vizsgálata egyszersmindenkorra szól. A pszichikai vizsgálat határozott időközök nélkül, évenként többször történik. A mérések és vizsgálatok által minden egyes tanulóról nyert egyéni adatok a törzskönyvbe jegyeztetnek. Azon tanárok, akik a törzskönyvet kezelik, orvosi titoktartásra vannak kötelezve. Hogy minden tanuló egész iskolázása alatt nyert adatai egy helyen legyenek, azért minden tanulónak külön, 28 levelet tartalmazó könyvecskéje van. E könyvecske öt részre oszlik s minden rész más színű. Első oldalán a tanuló arcképe és anyakönyvi adatai (születésének helye, ideje, anyanyelve stb.) vannak. A második oldal a mérésekre és a vizsgálatokra vonatkozó utasításokat tartalmazza. Erre következik az első rész, amelyre a tanuló egészségi állapotára vonatkozó adatok (mily szülőktől származik, öröklés, mily betegségeken esett keresztül stb.) jegyzendők. Második az antropometriai, harmadik a fiziológiai, negyedik a pszichológiai és ötödik a pedagógiai rész. Ez utolsóba jönnek a tanároknak az illető tanuló haladására, szorgalmára, magaviseletére vonatkozó észrevételei.

A pontosan vezetett orvos-pedagógiai törzskönyvnek az iskola egész életére kiható, jótékony hatása van. A benne levő feljegyzések a gyermekek fizikai és szellemi képességeinek, munkabírásának ismeretét mozdítják elő, s így lehetővé teszik, hogy tanítási eljárásainkat inkább tudjuk a gyermekek természetéhez alkalmazni, mint ahogy eddig tettük. Pedagógiai szempontból tehát helyesebb tanítási módszer és a gyermekek igazságo-

sabb megítélése várható az orvos-pedagógiai törzskönyvtől. Orvosi jelentősége pedig abban van, hogy a mérések észrevétetik az abnormitásokat, a normálistól való eltéréseket s ekként azok gyógyítása és javítása idejekorán történhetik. Szociális szempontból meg azért értékes, mert az egyéni tulajdonságok és képességek feltüntetése által megkönnyíti a helyes pályaválasztást. A tudomány is tömérdek hasznot meríthet belőle, mert a mérések és vizsgálatok eredményei statisztikailag kifejezhetők. A statisztikákból pedig törvényeket lehet megállapítani. Láthatjuk, hogy az orvos-pedagógiai törzskönyvnek sok haszna van, ezért minden modern iskolában meg kellene honosítani. Vezessék be a tanítóképzők, belőlök elkerül majd az elemi iskolákba is!

A pedológia felvirágzása a tanítóságra is nagyon sok szempontból jótékonyan hatott. A pedológia szolgálatai közül befejezésül itt csak egyet említünk és ez az, hogy a pedológia a tanítóság önképzésének, foglalkozásának tárgyát és irányt adott. Sok tanító szeretne foglalkozni, de nem tudja, mivel foglalkozzék; szeretne tanulmányozni, de nem tudja, mit tanulmányozzon. A középfokú iskolák és szakiskolák minden tanárának megvan a maga szaktudománya, életének határozott célja. Ellenben a tanítónak minden tudománnyal foglalkoznia, minden tudomány haladását figyelemmel kísérnie kell, szóval valóságos polihisztornak kell lennie. Minden tudománnyal foglalkozni pedig annyi, mint egyikkel sem. Hiszen mindenik külön egész embert kíván. Ez is egyik oka, hogy sok tanító elmarad: annyi mindenhez kellene fognia, hogy semmihez sem foghat. Az ambiciózus, tanulni vágyó tanítók ujabban a jog tanulmányozására

vetik magukat. Alig van pedig tudomány, mely oly távol esnék a tanító hivatásától, munkájától, mint a jogtudomány. Bátran állíthatjuk, hogy a jogász-tanítók jogász ismereteikkel még semmi hasznot sem hajtottak a magyar iskolázásnak. A tanítói önművelődés területeit máshol kell keresnünk. A pedagógia s főleg annak modern irányai az a gazdag, kiapadhatatlan forrás, melyből a modern tanítónak merítenie kell. Válassza mintaképül Kerschensteinert, Schuytent. Mindketten tanítók voltak. Az előbbi ma München tanügyi tanácsosa, az utóbbi Brüsszelben egyetemi tanár. Mindketten a mai pedagógiai törekvések terén az úttörő küzdők közt vannak. A pedagógia új hajtásai közül különösen a pedológia az, amelyet művelni, amellyel foglalkozni elsősorban a tanítók hivatása. Gyermektanulmányi irodalmunk szépen indult, kezdetei biztatók. A további pártolás, a vele való foglalkozás rendkívül fellendítené. Gyermektanulmányi társaságunk irányítaná a munkát. A tanítóképzőkkel kapcsolatos kísérleti pszichológiai laboratóriumok mennyi munkaközéppontokul kínálkoznak. Csak akadjanak megértő munkatársak! Ez esetben a gyermek tudományos felfedezéseért folytatott nagyszerű küzdelemben nálunk is fel lehet használni a tömeget és tömeggondolkozást. Nálunk is kifejlődnék az, amit kollektív pedagógizálásnak nevezhetünk.

Használt művek.*

Ballai Károly: *A gyermektanulmányozás módszerei*. Bpest, Fritz Ármin könyvnyomdája. 1913.

Nagy László: *A gyermektanulmányozás mai állapota*. Bpest, Franklin-Társulat. 1907.

R. Gaupp: *Psychologie des Kindes*. Leipzig, Teubner. 1908.

Richard Poppe: *Von der experimentelle Pädagogik*. Eine Übersicht über ihre Probleme. Verlag Waldenburg in Schlesien, 1911.

William Stern: *Die psychologischen Methoden der Intelligenzprüfung*. Leipzig, A. Barth. 1912.

J. J. van Biervliet: *Premiers éléments de pédagogie expérimentale*. Gand-Paris, F. Alcan. 1911.

A. Binet: *L'étude expérimentale de l'intelligence*. Paris, Schleicher Frères et Cie. 1903.

A. Binet: *Les idées modernes sur les enfants*. Paris, Ernest Flammarion. 1909.

Dr. Ed. Claparède: *Psychologie de l'enfant et pédagogie expérimentale*. Genève, Librairie Kündig. 1909.

G. Compayré: *L'Adolescence*. Paris, F. Alcan. 1909.

De la Méthode dans les Sciences. Paris, F. Alcan. 1909.

* Egyéb cikkekre a szövegben történik hivatkozás.

Eddy : *Causeries pédagogiques*. Première serie. Ostende, Nouvelle Bibliothèque Pédagogique.

F. Guex : *Histoire de l'instruction et de l'éducation*. Lausanne-Paris, Payot-Alcan. 1906.

Dr. I. Iotyeko : *La pédologie*. Liège, Imprimerie La Meuse. 1908.

Dr. I. Iotyeko : *Introduction à la méthodologie de la psychologie pédagogique*. Rapports et comptes rendus. VIme cong. int. de psych. Genève, Kündig. 1910.

N. Kostyleff : *La crise de la psychologie expérimentale*. Paris, F. Alcan. 1911.

Gaston Richard : *Pédagogie expérimentale*. Paris, Octave Doin et fils. 1911.

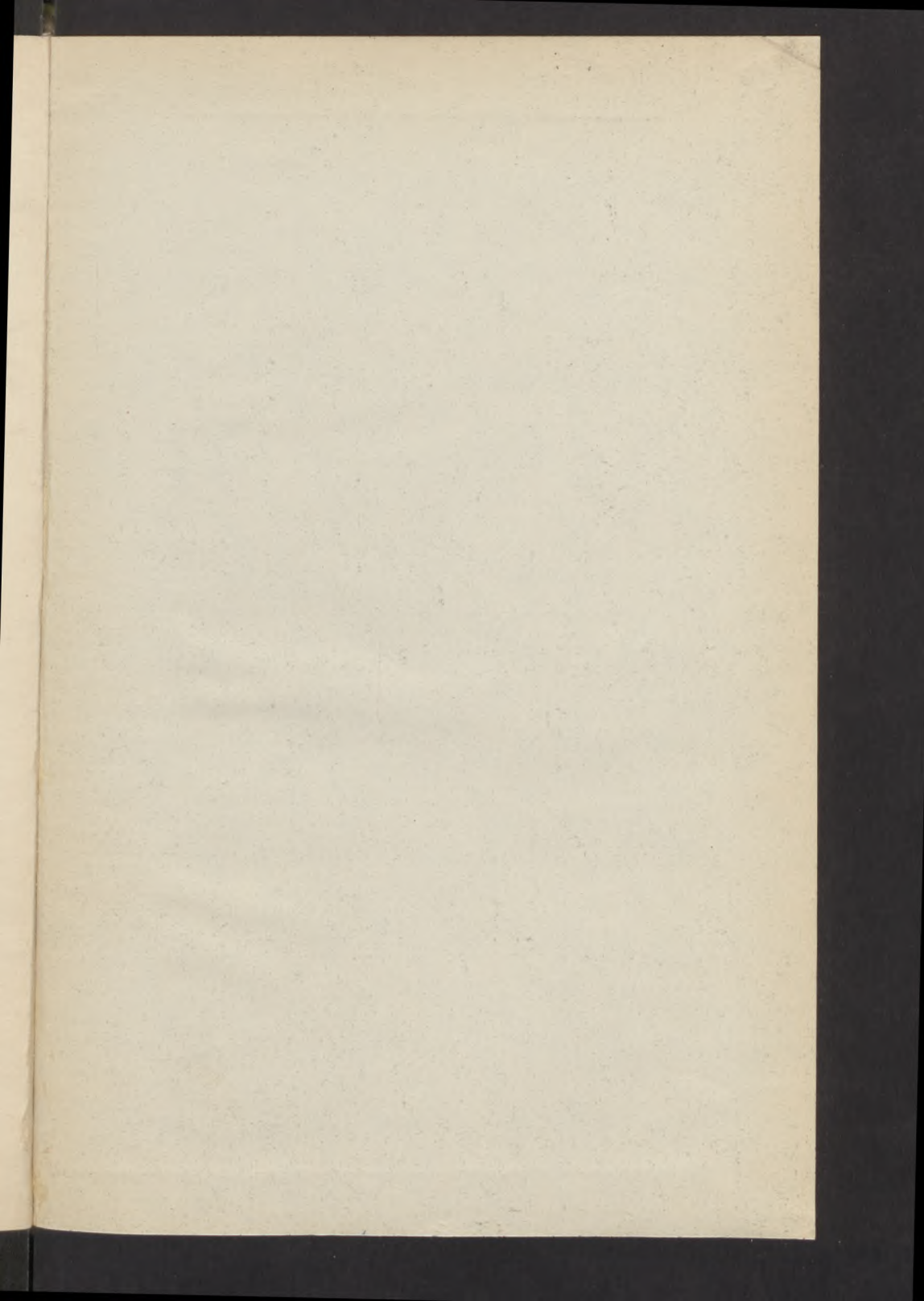
M. C. Schuyten : *La pédologie* (Synthèse). Gand, Vanderpoorten. 1911.

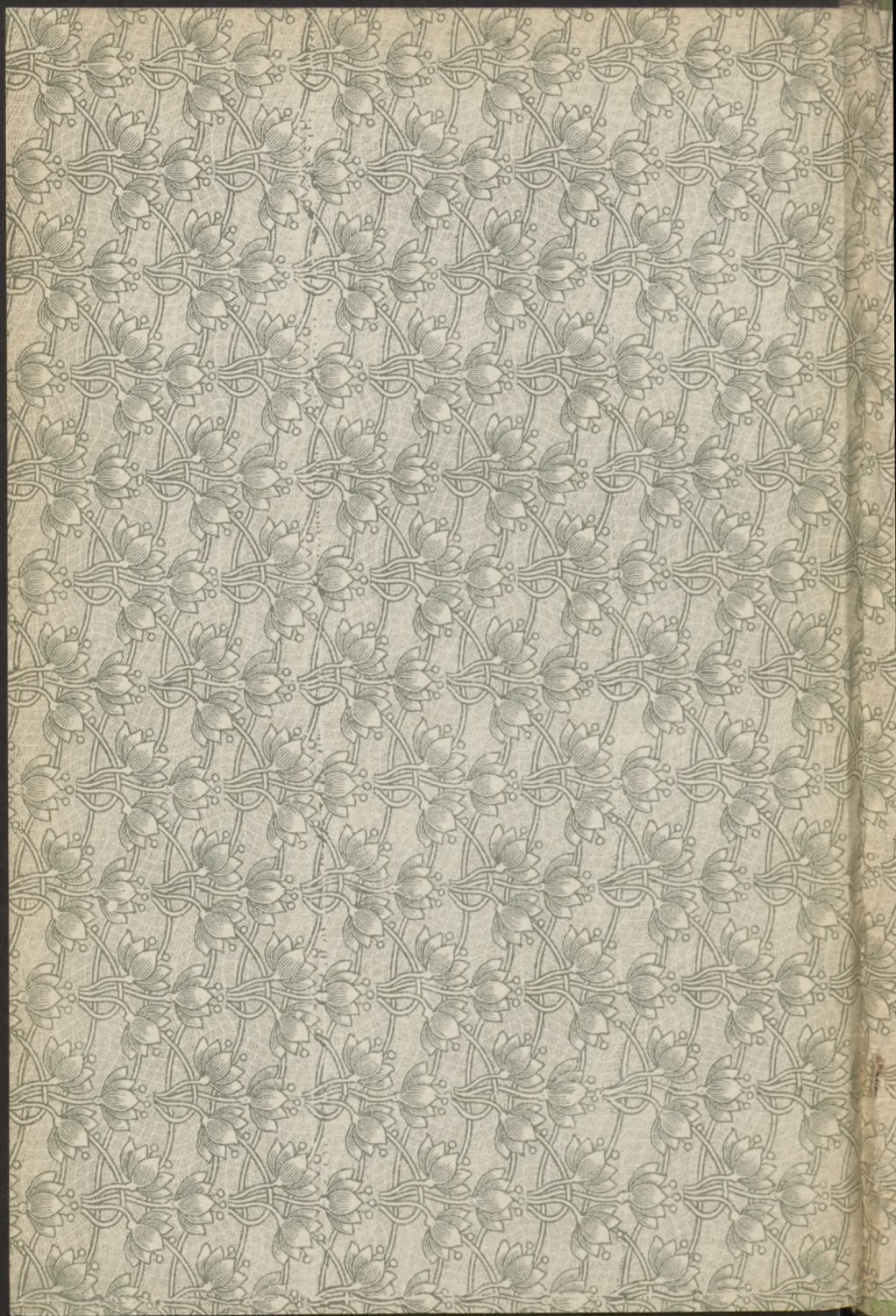
J. de la Vaissière : *Éléments de psychologie expérimentale*. Paris, G. Beauchesne. 1912.

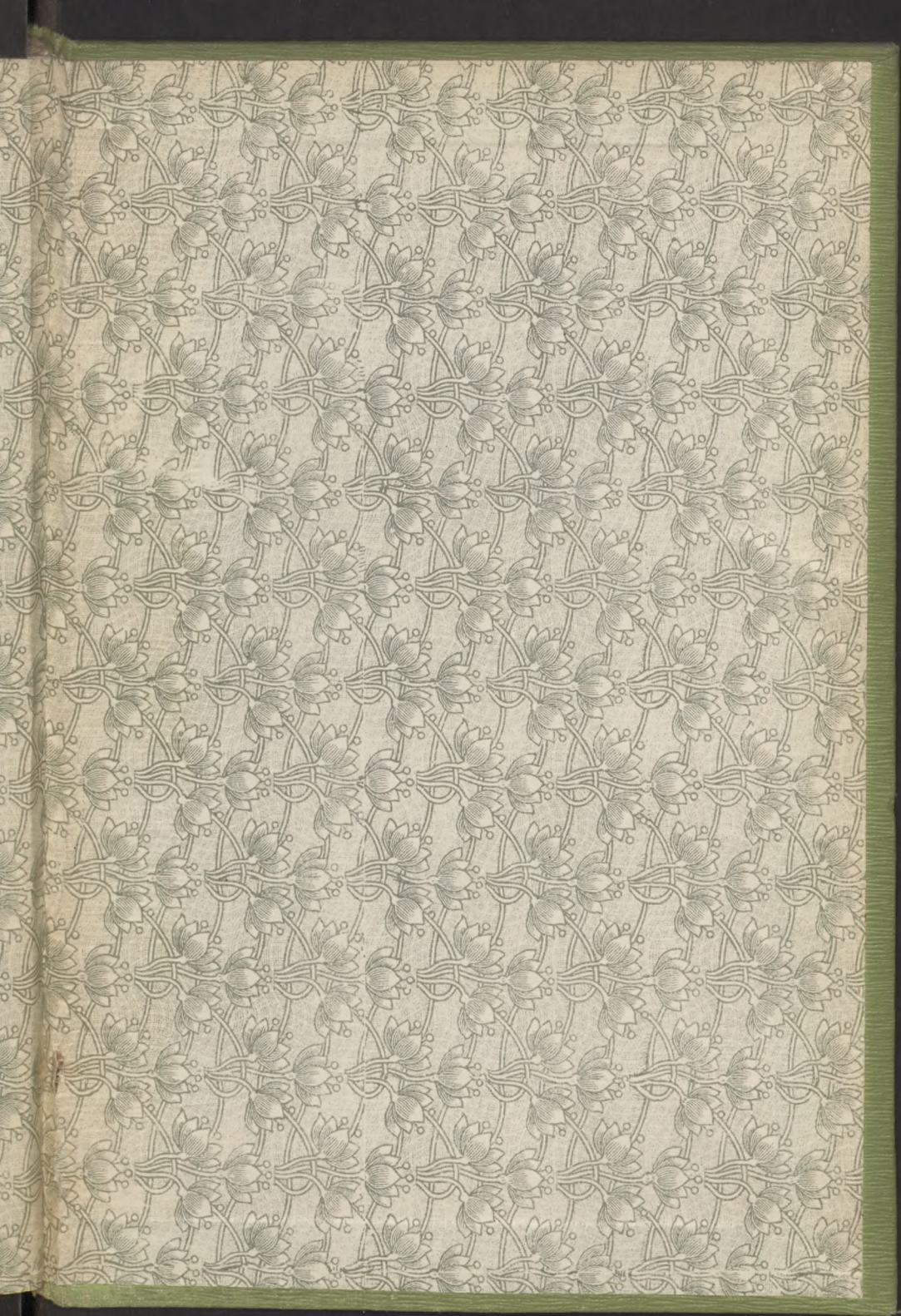
TARTALOM.

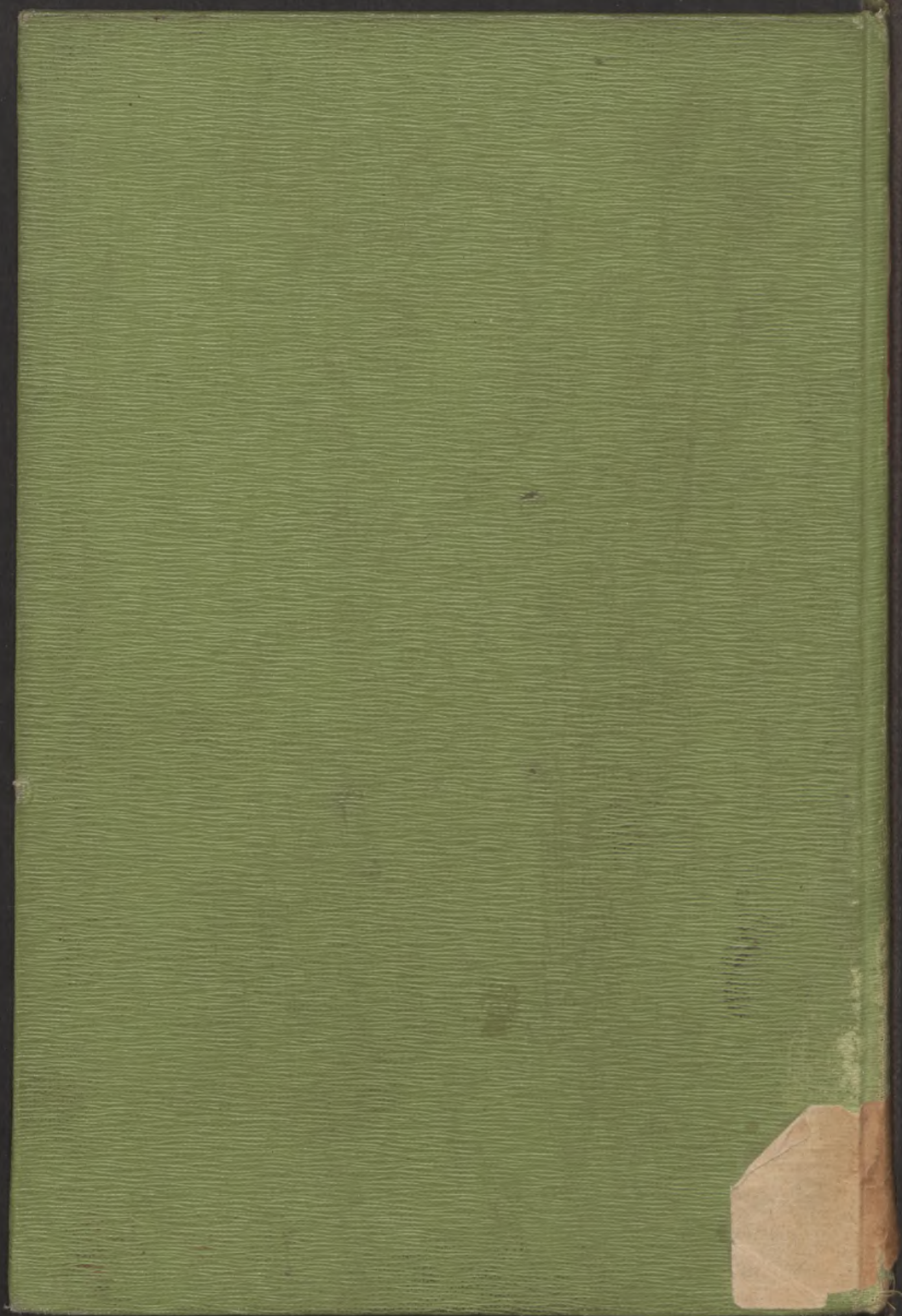
	Lap
Előszó	5
I. A gyermektanulmány fogalma, története.	
A gyermektanulmány fogalma még tisztázásra szorul. — Meghatározásánál mutakozó zavar. — A történeti áttekintés felvilágosító szerepe. — A gyermektanulmányozás első tudatos hirdetői. — A herbarti pedagógia szerepe. — A gyermekpszichológia és első művelői. — Az általános pszichológia páratlan felvirágzása. — A gyermekpszichológia munkaterületének kiszélesedése. — Differenciális pszichológia. — A patológia, antropometria, a higiéné. — A pedológia fogalma. — Elterjedése a különböző országokban. — Hazánkban. — Haladásának lassúsága	
	7
II. A gyermektanulmány módszerei.	
A módszerről általában. — Melyek a pedológia módszerei? — A pedológiai kutatás egyik fogyatékosága, hogy nem használhatja az introspectiót. — Az objektív megfigyelés. — E módszer alkalmazásának nehézségei. — A kísérletezés; a pedológiai kísérletek felosztása. — A pedológiai ankét. — Használatának nehézségei. — Stanley Hall szerepe. — A test-módszer. — A Vocation Bureaux. — Binet test-sorozata. — A test-ek rendkívüli gyakorlati pedagógiai jelentősége. — Pedológia és pedagógia	
	29
III. A gyermektanulmány felosztása, jelene.	
A pedagógia területe, feladata. — Rendszerre való törekvések. — Az eddigi rendszerek hibái. — Egységesítő törekvések. — Az egységesítés a nemzetközi szervezetek és kongresszusok feladata. — A pedológia művelésének mai tűzhelyei: a Pedológiai Nemzetközi Fakultás, a Rousseau-Intézet. — Terjesztésének egyéb intézményei és eszközei. — Kiknek kell pedológiát tanulniok? — A pedológia és a tanítóképzők. — A belga tanítóképzők szerepe. — A pedológia tanítóképzőinkben. — A pedológia eredményeinek gyakorlati alkalmazása; az orvos-pedagógiai törzskönyv. — A pedológia és a tanítótag	
	49
Használt művek	
	78

Molnár

Gyermek

tanulm.